

Jørgen Nielsen

Fra bondegård til kulturhus

Kulturhuset Birkelundgaard

Indhold

Forord (s.)

Gård nr. 9 i Herstedvester (s.)

Bymosegård (s.)

Birkelund (s.)

Den nye gård Birkelund (s.)

Gården som kulturhus (s.)

Dokumentation (s.)

Kilder (s.)

Illustrationer:

(LSA) = Lokalhistorisk Samling Albertslund

(Foreningen) = Foreningen Kulturhuset Birkelund

Forord

Foreningen Kulturhuset Birkelundgaard holder arrangementer på gården Birkelund. De bruger laden, gårdspladsen, haven og stuehuset - alt efter hvilken aktivitet man tilbyder. I Albertslund havde vi engang mange gårde. Flere er helt væk. Nogle stuehuse er bevaret og bruges til forskellige formål: På Toftekærgård har vi Billedskolen og Lokalhistorisk Samling, og Langagergård er et foreningshus. Staldbygningerne og laderne er væk, og det er her, gården Birkelund er noget særligt. Den firlængede, gule gård er bevaret med stuehus, længer og lade. Det er en god historie, at en hundredårig gård holdes i god stand, så man kan se, at gårdens bygninger i 1916 blev tegnet af en anerkendt arkitekt og bygget af de bedste, lokale håndværkere. Det er en endnu bedre historie, at gården kan følges tilbage til Albertslunds fortid som landbrugssamfund og frem til den moderne forstad, som med Birkelund både rummer historien og nutidens kulturliv i Albertslund.

Beretningen om en gård i Herstedvester giver anledning til et tidsbillede med fotos af folk fra landsbyen 1890-1930. Der var kultur i Herstedvester også dengang. Boliger, arbejde, fritid, klædedragt og byens organisering, bl.a. af beredskabet for ildebrande – er også et udtryk for kultur.

Da Birkelund i 1960 blev solgt af den ejer, som havde haft den længst, Søren Hansen, vil vi ikke gå uden om denne tids byudvikling i Albertslund med en kompliceret handel med matriklerne, hvor nogle tjente godt, og kommunen søgte grunde til boliger og havde meget forskellige planer for Birkelunds fremtid.

Historien må fortælles, så derfor udgives denne bog om bondegården, der blev til kulturhus. Tak til dem, der har gjort det muligt. Først og fremmest tak til bestyrelsen for kulturforeningen og dens formand, Jørn Jensby, som modtog min idé med bogen så positivt. Billeder af kulturforeningens tilbud til albertslunderne siger mere end mange ord. Tak til John Frederiksen, Fotoakademiet, der har hjulpet med billedredigering.

På Albertslund Lokalhistorisk Samling fik jeg hjælp af arkivleder Troels Øhlenschläger og arkivmedarbejder Jens Kjær Nielsen. Flere har bidraget med oplysninger og erindringer om gården. Tak til Kurt Bach, Ib H. Berg, Bjarne Dam, Ellen Gram, Kaj Hansen, Per og H. Møller Hansen, Jørn Jensby, Hartly Kristiansen, Susanne Storm Lind, Bent Lund og Bent Skovsbøll. En særlig tak til Helga Skovgaard, som fortalte sine erindringer og stillede familiens fotos til rådighed for denne bog.

Jørgen Nielsen

Gård nr. 9 i Herstedvester

Kongens fæstebønder

Engang var gårdene i Herstedvester blot numre i kongens skatteregnskab. Den gård, som i dag hedder Birkelund, havde nr. 9. Vestegnen havde ingen herremænd, der kunne tvinge bønderne til at arbejde for sig. Her var man kronfæstere. Bønderne stillede med vogne og heste, da den nye Roskildevej skulle bygges i 1770. De betalte også skat (fæste) til kongen, men da man var færdig med at køre sten og grus til Roskildevej, indså kongens rådgivere, at nye tider for landbruget var betingelsen for Danmarks økonomiske fremtid. Landboreformerne o. 1790 skulle ophæve fællesskabet, hvor alle skulle så og høste sammen, fordi jorderne var opdelt i lange agre, og bonden havde sine strimler flere steder. Nu skulle man samle hver enkelt bondes marker og helst flytte gårdene fra landsbyen ud på disse marker. Man kaldte det udskiftningen og udflytningen.

I Herstedvester fik bønderne samlet jorderne, men kun Lars Olsen på gård nr. 13 fik flyttet sin gård ud på sin mark. Han blev straks belønnet med kongens sølvkors og kunne kalde sig dannebrogsmænd. De andre bønder var tilfredse med at få jorden samlet, men de fleste ønskede, at deres gård fortsat skulle ligge i landsbyen. Peder Christophersen på gård nr. 9 fik ligesom de andre gårdmænd skøde på gården i anledning af Christian d. Syvendes tronbestigelse i 1766. Nu ejede Peder sin gård og kaldes i skødet "Bonde". Der skal dog stadig betales afgift til kongen.

Ved den første folketælling (1787) omtales bonden som "Selveyerbonde". Nu hedder gårdmanden på gård nr. 9 Jørgen Rasmussen. Han er 49 år og bor på gården med sin kone, Bodil Hansdatter (48 år). De har fire børn i alderen fra 8 til 18 år, og de har to tjenestekarle på 20 og 21 år. For første gang får vi navne og alder på alle, der bor på den gård, hvis historie her skal fortælles.

Bymosegård

Rasmus og Rasmussen

En gård bliver ens egen, når man har givet den navn. Den følelse kan man i hvert fald have, når gårdens bygninger er flyttet fra landsbyen, og man som gårdejer står og ser ud over sine marker. Lars Olsen, der flyttede sin gård ud på sine jorder som den første, kaldte gården Godthåb, et håb for fremtidens landbrugsdrift. Resten af gård-ejerne i Herstedvester gav også deres gårde navne, selv om bygningerne ikke blev flyttet fra deres plads omkring landsbyens to gadekær. Gård nr. 9 fik navnet Bymosegård, da en del af gårdens jorder kaldtes "Bye Mose". Matrikelnummeret var 12.

I mange år havde gården haft forskellige kronfæstere. Nogle af dem havde kun gården et par år. Der var ingen følelse af ejerskab og intet ønske om at give en gård videre fra far til søn. Først da Jørgen Rasmussen får gården fra 1779, kan vi se dens fremtid som en slægtsgård. Jørgen Rasmussens søn, Rasmus Jørgensen, er kun 12 år, da han skal overtage gården, så Peder Hansen bestyrer gården, indtil Rasmus er 31 år i 1808. Herefter bliver gården i familien indtil 1910.

En søn fik sin fars fornavn som efternavn med endelsen "sen", tidligere "søn". Sønnen kunne så bruge sit fornavn som sin egen søns efternavn. Et dekret fra 1828 skulle indføre slægtsnavne, så man blev fri for dette skift i efternavnene. Ved dåben skulle barnet nævnes "ej alene med Fornavn, men og med Familie eller Stamnavn, som det i Fremtiden bør bære". Danske familier - især uden for købstæderne - fulgte sjældent dekretet. Det ser vi på listen over Bymosegårds ejere:

Jørgen Rasmussen (1779)

Rasmus Jørgensen (1808)

Jørgen Rasmussen (1842)

Jørgen Rasmussens søn hed Rasmus Jørgensen. Rasmus Jørgensen gav sin søn sit eget fornavn som efternavn, Rasmussen, og valgte sin fars fornavn som sønnens, Jørgen, så her opstår en gentagelse. Man forstår myndighedernes ønske om familienavne, som kunne føres videre i generationer. Skiftet mellem fornavne - Jørgen, Rasmus, Jørgen - ses i kongefamiliens skift mellem Christian og Frederik. For andre danskere indskærpede Kultusministeriet i 1856, at nu ville man have dekretet fra 1828 gennemført i praksis.

I mere end 10 år boede tre søskende af Rasmusfamilien sammen på gården: Jørgen, Anders og Bodil Rasmussen. De var alle ugifte og havde ingen børn. De ønskede alligevel at beholde gården som slægtsgård, så de skrev testamenter. Da Jørgen Rasmussen døde i 1870, blev hans bror og søster ejere af gården. Da bror Anders døde i 1889, blev søsteren Bodil gårdejer. Med hende var det sidste chance for at have gården i familiens eje. Da hun var barnløs, gav hun sin nevø, Rasmus Pedersen, Vridslø-

semagle, skøde til at føre gården videre. Han forpligtede sig til at sørge for, at hun til sin tid ville få en pæn begravelse, idet hun henviste til, at hun selv gav sine brødre en værdig afsked. Heller ikke dengang kom alle dødsfald i aldersrækkefølge. Sygdom kunne være årsag til, at nevøen døde før Bodil Rasmussen. Så skulle nevøens søn overtage gården.

I 1902 gav Rasmus Pedersen sin søn, Jørgen Rasmus Lars Pedersen, skøde på gården. Vi bemærker, at man endelig har fulgt reglen om familienavne, så både far og søn hedder Pedersen. Jørgen Pedersen havde allerede en anden gård i Herstedvester, Langagergård, som han fortsat boede på. Rasmus Pedersen fik sikret Bymosegårds fremtid i familien. Han blev boende på gården, som nu ejedes af hans søn. Rasmus Pedersen havde ikke længere helbred til at passe en gård med kreaturer og marker. Hjemmehjælp og folkepension var ingen mulighed i 1902. Han og hans kone kunne gå på aftægt, som man sagde. I skødet får vi en beskrivelse af, hvad det betød dengang: Fri bolig på mindst 3 værelser, hvor den gode mad skulle bringes, hvis aftægtsfolkene ikke ønskede at spise sammen med gården folk. Der skulle sørges for medicin, pleje og pasning ved sygdom, og en af tjenestepigerne måtte gå aftægtsfolkene til hånd efter deres ønske. Rasmus Pedersen fik en gårdbestyrer, så Bymosegård kunne drives videre med besætning og jorder.

Gårdejer blev ølhandler i Køge

Efter en årrække som landmand ville den nu 40-årige Jørgen Rasmus Lars Pedersen prøve noget nyt. Han havde i nogle år ejet Langagergård og skulle overtage Bymosegård efter sin far, Rasmus Pedersen. Kunne han blive ølhandler i Køge? Den mulighed fik han, da ølhandler Hans Larsen i 1910 gerne ville eje en gård. De lavede et mageskifte, så Jørgen blev ejer af den lille parcel i Køge, og Hans kunne kalde sig gårdejer i Herstedvester. Jørgen fik med dette skifte selvfølgelig gode penge med, da en lille grund blev byttet med en større. Matr.nr. 6, Brogade 16, var et livligt sted i Køge. Herfra kørtes der øl ud til kunder. Jørgen tog sin yngre bror med, og han blev ølkusk. Der var også en købmand og en værtshusholder på denne adresse. Hans forældre levede stadig og havde krav på aftægt, således som der stod i skødet fra 1902. Forældrene blev ikke hjemløse, da sønnen solgte Bymosegård. De fik deres nye aftægtsbolig i forhuset, Brogade 16 i Køge.

Ved mageskiftet med Hans Larsen kunne Jørgen Pedersen bringe øl ud i al slags vejr. Han fik 3 heste, 3 vogne, en trækvogn og 2 slæder, desuden en hakkelsesmaskine til hestenes foder. Der var også kasser med flasker, men de tilhørte Carlsberg Bryggeriet. Hans Larsen kunne på gården i Herstedvester starte med 6 heste, 14 køer, 5 kvier og 3 får.

Mageskiftet mellem gårdejeren i Herstedvester og ølhandleren i Køge blev indgået i marts 1910, men allerede i december samme år solgte ølhandler Hans Larsen Birkelund til Søren Hansen fra Ejby, Glostrup Sogn. Hans Larsen var åbenbart de hurtige handlers mand. Ejendommen i Køge havde han knap haft en måned, før han solgte den videre til Jørgen Pedersen, og på gården i Herstedvester fik han kun en sommers

høst i hus, før han solgte den til Søren Hansen.

Gården i en landsby med kultur

Gården Birkelund lå i Herstedvester indtil 1916. Dengang boede der i landsbyen 642 personer, og de var fordelt på 124 huse og gårde. Mange var beskæftiget ved landbrug, så her var gårdmænd, karle og tjenestepiger. Der var også husmænd, og nogle fik betegnelsen jordbrugere, da de havde for lidt jord til, at de kunne leve af det. Flere arbejdede ved jernbanen, og på fængslet havde man fra Herstedvester fængselsbetjente og en gasværksarbejder. Nogle havde to job fx mælkeforpagter og fængselsbetjent eller gartner og musiker. Kvinderne havde arbejde udover det huslige. Her var flere syersker, en strikkerske, en dameskrædder og en malkekone. En enlig kvinde levede af sin formue og en mand var "alderdomsunderstøttet". De gamle håndværk var repræsenteret ved smede- og murersvende. Købmanden havde medhjælpere i forretningen. Byen havde også en dyrlæge.

I Herstedvester Forsamlingshus står en buste af Zakarias Nielsen, der var lærer i rytterskolen 1868-84. Busten er fra 1903, da Zakarias Nielsen efter afsked pga. høre- nedsættelse levede som forfatter og boede i Charlottenlund. Han skrev i sine erindringer fra 1905 om sine år i Herstedvester:

"I enkelte gårde kunne man finde gammeldags hedeboer med panel på væggene, lavtliggende bræddeloft, skabssenge, tvende borde og foldbænk, men stilen var dog på flere punkter brudt af nymodens retninger. Alle vegne var hjemmene propre, husmødrene og døtrene i gårdene var altid pænt påklædte, og mange steder, også i husmandshjemmene, forstod kvinderne at skabe hygge med skinnende rene gulve, gardiner og blomster osv. Koner og piger gik endnu dengang med de velkendte hedeboer med kostbare guldstykket nakker, men klædedragten var ellers fuldstændig nymodens, og en velstillet bondekone eller – pige stak ikke op for nogen københavnsdame, hvad finhed i silkekjolen eller plys-kåben vedrørte. Gårdmændene arbejdede selv i hjem og mark og var altid i virksomhed."

I Herstedvester ofrede man noget på det ydre. Det stemmer med, hvad gårdejer P.L. Lassen fortæller i sine erindringer. Han havde solgt sin gård i byen, men vendte tilbage på et kort besøg for se, hvordan det stod til. I 1861 skrev han:

"Ved de høje sædepriser er bonden blevet velhavende, har gode heste og bedre agerdyrkningsmetoder. Derimod anvender bonden alt for meget på smukke vogne, klædedragt, pragt og forfinet levemåde og indbo til, at alt dette kan bestå, når lave sædepriser eller misvækst står for hans dør". (Tekst ved Frits Beck Kristensen)

Mange boliger var små, og familierne havde 4-5 børn. På gårdene boede foruden familierne også deres tjenestefolk. Der var store forskelle på indkomsterne i byen. De store gårdmænd havde gode indtægter. Husmænd og håndværkere tjente betydeligt mindre. I 1916 var gårdmænds årsindtægter mellem 4 og 7.000 kr. En dygtig murer kunne tjene 1.000 kr. og en tjenestekarl 200 kr. I de små huse skaffede man

sig lidt ekstra til husholdningen ved at holde en gris i en lille bås i baghaven, måske havde man nogle høns, desuden et stykke køkkenhave. Flere tog også ekstra arbejde på gårdene, når der var behov for flere hænder om foråret og efteråret.

Et kulturliv havde Herstedvester i høj grad i de år, vi her ser tilbage på. Allerede i 1842 havde Herstedvester et bibliotek, som kunne udlåne bøger. Gårdmænd betalte årligt 1 mark og 8 skilling og husmænd 12 skilling til bogkøb. Da lærer Zakarias Nielsen blev ansat i 1868, fik han revideret bogsamlingen ved at lave en indsamling i byen, så man kunne købe nye bøger, der som Zakarias Nielsen skrev, havde betydning "for den ny tids mennesker". Der var i starten 100 medlemmer i Herstedvester Læseforening, og i 1890 havde man en samling i rytterskolen på ca. 725 bind, så man kunne læse tidens mest omtalte forfattere, f.eks. Bjørnstjerne Bjørnson, Johan Skjoldborg og J.P. Jacobsen. I 1930 kasserede man forældet litteratur og indkøbte nye bøger til bogsamlingen, og den blev delt mellem et udlånsbibliotek i Herstedvester og Vridsløselille med udlån fra skolerne.

Rytterskolen i Herstedvester var skole for børn i dagtimerne og et sted, hvor de voksne kom om aftenen. Man havde en sangforening, og der var af og til foredrag og debatarrangementer. Sognerådet skulle godkende brugen af skolens lokale, så det var ikke enhver debat, man måtte arrangere i rytterskolen. Derfor byggede folk i byen forsamlingshuset i 1907, for her kunne sognerådet ikke bestemme. På forsamlingshusets facade ser vi teksten Gymnastik- og Forsamlingshus. Herstedvester og Omegns Idrætsforening blev grundlagt samme år, som forsamlingshuset blev indviet. Foreninger medførte fællesskab, der kunne fejres med fest, musik og dans i forsamlingshuset. Sangforeningen fik sunget til glæde for sangerne selv og publikum – "og så er der bal bagefter", som man sagde.

Brandfare og beredskab

Gårde og boliger lå tæt i Herstedvester. Udbrød der brand, kunne gløder let springe fra stråtag til stråtag, hvis ikke man gjorde en hurtig indsats, når "den røde hane galede". Brande opstod ofte i forbindelse med optænding ved komfuret under skorstenen i køkkenet. Man satte somme tider en flæskeside op i skorstenen, så den kunne røges og være holdbar i længere tid, men i forbindelse med en dårligt rensset eller vedligeholdt skorsten kunne temperaturen stige, så følgerne kom ud af kontrol. I en lov fra 1861 blev brandslukning sognenes ansvar. En brandfoged fik man ansat, og der blev oprettet et korps blandt landsbyens mænd. De skulle bære skilte, så man kunne se deres funktioner. Det syntes sognene var en overflødig udgift. Alle i landsbyen vidste jo, hvem der var i brandkorpset. Skilte skulle de nu have, så Branddirektionen skaffede skiltene, som man i dag kan se nogle af på Lokalhistorisk Samling. Nogle skilte er til dem, der betjente pumpen, et andet til sprøjtemesteren, der skulle holde strålerøret, og andre til dem, der sørgede for vandspande, så man kunne fylde sprøjten med vand fra gadekæret. Pumpen sendte vand i en lang stråle, for det gjaldt om at holde afstand til flammerne og varmen - og alligevel prøve at begrænse ilden ved at overspule de nærmeste omgivelser.

Herstedvesters brandsprøjte stod klar i sprøjtehuset, der lå centralt i landsbyen og var bygget solidt, grundmuret med tegltag. Sprøjtehusets døre blev i øvrigt brugt som byens opslagstavle, så man her kunne se opslag om et omrejsende tivoli med luftgynger og skydetelte eller mere officielle meddelelser om svinetællingslister. Sprøjtehuset blev revet ned o. 1940, og på dette sted blev der i 1947 opsat en mindesten for Danmarks besættelse.

Sprøjten skulle betjenes med håndkraft, og det har stillet krav til fysikken ved en timelang brandslukning. Gik det godt, kom der vand til to slanger, hvis beboerne sammen med brandkorpset hele tiden fik fyldt vand i sprøjten. I Herstedvester var der to gadekær, hvor der blev hentet vand fra i brandspande, der lige akkurat var så store, at de ikke blev for tunge med vand i. Brandsprøjten kunne løftes op på en vogn, der med et par heste skulle bringes til brandstedet. Det tog sin tid, hvis hestene først skulle hentes fra marken. Københavns Sprøjtefabrik fremstillede sprøjter til hovedstadens brandvæsen, som efter nogle år solgte dem til landsbyerne, da de selv ville købe den seneste model. Landsbyerne passede på, hvad de havde købt, så det var ikke ualmindeligt, at sprøjten også blev brandforsikret ligesom landsbyens huse. Tune, syd for Roskilde, havde i 1911 landsbyens brandsprøjte forsikret for 1.000 kr.

En fælles indsats fra brandfolkene fra flere landsbyer fik ofte begrænset ilden. I 1870 brød en brand ud i Solbakkegård (Herstedvester matr.nr. 7a). Flamme og gnister sprang hurtigt fra bygning til bygning, men brandfolkene fik skaderne begrænset til Solbakkegård og Bakkegård (matr.nr. 8). Roskilde Dagblad skrev: "Hvis Sprøjterne fra Vridsløselille og Risby ikke var mødt så hurtigt frem, ville endnu flere være blevne Rov for Flammerne". I 1916 var brandfolk fra Risby aktive ved en gårdbrand i Herstedvester. Først i 1923 var det muligt at tilkalde Falck, som havde en motorsprøjte i Taastrup.

Man har beretninger om brandøvelser i landsbyerne o. 1900. I sognerådsprotokoller får man indblik i, at nogle sogne ikke vedligeholdte deres brandmateriel. Brandsprøjten gik så trægt, at 6-8 mand mistede pusten ved nogle få minutters pumpearbejde. Når vandet endelig gik gennem slangerne, var de utætte, så brandfolkene blev gennemblødte. Vi skal senere se, hvordan brandvæsenet i Herstedvester i 1916 klarede en brand, der kunne have brændt det meste af landsbyen ned.

Brandkorpset i Vridsløselille (nu: Gl. Vridsløse) havde ligesom Herstedvester en brandsprøjte i et sprøjtehus. Hans Kristian Nielsen (f. 1917) har i sine erindringer en beretning om en brandøvelse fra hans tidligste barndom. Noget tyder på, at man i Vridsløselille tog let på forberedelserne i 1920'erne efter de vellykkede aktioner ved tidligere brande:

"Nogen tid efter en brand i Herstedvester fandt byens brandfoged ud af, at det nok var klogt at holde en brandøvelse i Vridsløselille. Den øvelse var vi drenge spændte på at overvære. En eftermiddag kl. 16 blev sprøjten trukket ud af det lille sprøjtehus, og i løb gik det mod gadekæret. Slangerne blev hurtigt rullet ud, og to sprøjteførere stod med hver sit strålerør parat til at sprøjte vand ud i gadekæret. De fire mænd ved den dobbeltvirkende pumpe begyndte at pumpe på livet løs, og vandet strøm-

mede ud i slangerne. Men ak, forgæves kiggede de to sprøjteførere ned i strålerørerne. Vandet kom ikke, for slangerne var så utætte, at vandet sprøjtede til alle sider, så de mange tilskuere skyndsomt måtte trække sig baglæns.”

En brandslukning kan ikke bestilles dagen i forvejen, så mon ikke man fik nye slanger i Vridsløselille, hvor man nu har vejnavnet Sprøjtehusstræde. Der blev holdt halvårlige brandsyn i ejendommene, og resultatet af disse stikprøver på udvalgte ejendomme blev noteret i brandbøgerne. Det var især kakkelovnsplader og -rør, der blev bemærket, og nogle ejendomme havde ingen brandstige. Manglerne skulle bringes i orden inden 14 dage.

Birkelund

Ung landmand fra Ejby

Man sagde engang, at "ingen er grundfast på sin gård, før han har spist 12 gange julegrød på gården". Med Søren Hansen fik gården den ejer, som blev længere på gården end alle tidligere ejere. Hans første jul var i 1910 og hans sidste i 1959. Søren Hansens forældre havde en gård i Ejby, men den overtog hans yngre bror, som gav ham hans arveandel, så han kunne købe sin egen gård i Herstedvester. Den 24-årige Søren Hansen var ikke i tvivl om, at han ville give gården et navn efter eget ønske. Bymosegård blev til Birkelund. Navnet blev sat på det stuehus, som han fik bygget i 1912 med tag af teglsten og i det hele taget et murstensbyggeri, hvorimod lade og staldbygning fortsat havde trævægge. Han kunne ikke vide, at dette blev afgørende for gården i 1916.

Brand startede på Birkelund

Den 8. maj 1916 skulle blive en dag, man sent glemte i Herstedvester. Der var ellers ikke noget usædvanligt ved denne dag - før om eftermiddagen kl. 15. Gårdmandskonen fra Birkelund, Agnes Hansen, var cyklet på indkøb til Glostrup. Hendes 5-årige søn Gerner legede med jævnaldrende drenge i landsbyen. Tjenestepigen Mette Jensen var beskæftiget i køkkenet. Bedstemor Hansen sad i havestuen ved siden af køkkenet. Gårdejer Søren Hansen var på vej ud i marken for at hente sine køer hjem til malkning. Fra huset over for Birkelund hørtes violinspil. Her boede musiker Jakob Hansen, og han var ved at øve sig på musikken til en dilettantforestilling på Sengeløse Kro. I Herstedvester Kirke var en begravelseshøjtidelighed nået til det afsluttende sørgetog med kisten ud til kirkegården, hvor graven ventede. Pastor H. C. Pedersen gik sammen med følget efter kisten.

I de følgende minutter ændredes disse hverdagens gøremål i Herstedvester. Det startede med, at tjenestepigen på Birkelund så drengen Gerner løbe ud af laden og ind i havestuen til sin bedstemor. Han fortalte hende stærkt forpustet og opskræmt, at der var ild i høet inde i laden. Denne dag blæste en kraftig vind, så da bedstemor fra havestuen og tjenestepigen fra køkkenet kiggede over mod laden, kunne de allerede se flammerne slå op gennem taget. Laden var bygget af træ og på taget lå tag-

pap.

Søren Hansen var nu tæt på gården med sine køer. Han så laden i flammer og løb. På kirkegården var kisten lige sænket i jorden, og man ventede nu på den sidste klokke-ringning for afdøde, da ligfølget så flammerne. Præsten fik klokkeren til at lave en klemtende ringning med hurtige klokkeslag. Det hørtes over hele landsbyen. Det betød brandalarm. Musiker Jakob Hansen var landsbyens sprøjtefører. Han løb hen til sprøjtehuset og åbnede dørene. Han kunne se, hvor hurtigt ilden udviklede sig. Præsten og folk fra ligfølget havde forladt kirkegården og var kommet helt hen til gården. Det gjaldt om at redde dyrene.

Landsbyens brandinspektør stod ved sprøjtehuset. Jakob Hansen så nu, at hans eget hus over for Birkelund var blevet antændt på grund af den kraftige blæst. Han skulle være sprøjtefører, men fik lov til at løbe hjem for at redde indboet. På vej til huset så han brandfogeden komme, og han fik ham til at være sprøjtefører, så slukningen kunne komme i gang.

En røgsøjle fra branden kunne ses på lang afstand. Fra Glostrup så Agnes Hansen røgen og mente, at det kunne tyde på brand i hendes landsby, Herstedvester. Hun gik ind hos slagteren og fik lov til at bruge telefonen. Hun fik at vide, at det var hendes gård, der brændte. En dommer, Geedsted, havde tilfældigvis et ærinde i Vridsløselille den dag. Også han så røgen og begav sig af sted mod Herstedvester. Politistationen i Klovtofte fik melding om branden. Betjent Berthelsen sendtes til denne opgave for at rapportere.

Herstedvesters brandfolk foreslog brandfogeden at sende bud efter Københavns Brandvæsen, da Claus Jensens og Chr. Larsens gårde var stærkt truede. Da brandfogeden ikke øjeblikkeligt gik ind for forslaget, sendte man bud til Glostrups nye brandvæsen, der hurtigt var på brandstedet. Fra Sengeløse og Risby kom også folk, som var i borgernes brandkorps.

Gnister og gløder føg mellem husene og helt op mod kirken. Situationen var så alvorlig, at man frygtede, at hele byen skulle gå op i luer. Blæsten var årsagen til, at alle blev klar over, at man måtte hjælpe med at forhindre, at ilden spredtes. Efterhånden drejede vinden i mere østlig retning og antændte derved fodermester Jens Peter Petersens hus. Det meste af indboet blev reddet, men bygningen brændte helt ned. Flere andre huse overøstes med vand, og tagene dækkedes med våde presenninger.

Menig i Husarregimentet Christen Alfred Christensen var sammen med andre fra regimentet stationeret på egnen på grund af verdenskrigen. Man så ham sidde på tagrygningen af Søndergårds stuehus i hede og kvælende røg for at sprøjte vand på husets gavl. Mælkeforpagter Morten Peter Oscar Petersen gjorde noget lignende, så det lykkedes ved deres og flere andres indsats at begrænse ildens udbredelse.

Journalister, dommer og betjent i Herstedvester

Fra Roskilde Dagblad og Roskilde Tidende kom journalister til Herstedvester, så man kunne berette om branden. Alle på egnen havde set røgen fra de brændende huse, og ved aftenstid samledes en mængde mennesker, der så brandtomterne, men den kølige forårsaften bevirkede, at man hurtigt begav sig hjem igen. Det skrev journalisterne i hvert fald dagen efter. Også ligfølgets deltagelse i redningsarbejdet blev den 9. maj 1916 skildret i Roskilde Tidende:

"Jordefærden var for så vidt forbi, idet kun ringningen var tilbage. Da branden opstod, hørte ringningen op, og i stedet klemtedes med klokken som tegn på, at der var brand, hvorefter begravelsesringningen fortsatte senere. Følget tilligemed pastor Pedersen gik straks til brandstedet og hjalp med at redde kreaturerne, og netop den omstændighed, at der så hurtigt kom hjælp til bidrog til at redde mange dyr fra en kvalfuld død i flammerne. Kun en so med grise, 3 fedesvin og 3 kalve indebrændte."

Da dommer Geedsted og betjent Berthelsen kunne se, at flammerne var slukket, indkaldte de til et politiforhør om branden. Vidner blev bedt om at gå til gårdejer Niels Peter Nielsens ejendom, hvor forhøret startede kl. 18. Gårdejer Søren Hansen og hans kone Agnes Hansen blev afhørt som de første. Den 4½-årige Gerner sad på sin mors skød, da han fortalte, at han havde taget en æske tændstikker i bedstemoderens soveværelse, før han gik ud til fire andre drenge. Han havde strøget tændstikker i laden, men kunne ikke huske hvor mange. Vidnernes forklaringer noteredes i politiprotokollen med forskellige citater og iagttagelser. Om Gerner hedder det: "Drengen er i øvrigt så oprevet af begivenheden, at det skønnes formålsløst at afhøre ham yderligere." Søren Hansen afgav forklaring og måtte erkende, at det så ud til, at hans søn var årsag til branden. Det havde sønnen dog ikke sagt direkte til ham. Det var vigtigt for Søren Hansen at få dårlige rygter om manglende tilsyn med børn afvist, før de kunne opstå. Det blev protokolført således: "Den brandlidte (Søren Hansen) præciserede, at han kunne drage omsorg for sin familie og sine øvrige forhold."

Forhøret trak ud. Hvor skal vi sove i nat? Det var det spørgsmål, som i hvert fald to familier stillede. Jens Peter Petersens hus var brændt ned. Han og konen havde syv børn i alderen 2 til 12 år. Jakob Hansen havde ligesom Jens Peter Petersen kun redet sit indbo, selve huset var brændt ned. Han og hans kone havde fire børn i alderen 1½ til 17 år. Da klokken blev 19.30, valgte dommeren og betjenten at udsætte yderligere forhør. De tilstedeværende brandlidte familier skulle finde husly for natten. Så skrev dommer Geedsted, betjent Berthelsen og gårdejer Niels Peter Nielsen under på teksten i protokollen, som kaldes Politiets Rejseprotokol.

Retten er sat

Politibetjent Berthelsens rapport og to kort over Herstedvester med markering af de nedbrændte huse blev den 15. maj 1916 forelagt i Ting- og Arresthuset, Blegdamsvej, København. Retten blev sat om eftermiddagen. Det blev et grundigt retsmøde, der varede over 4 timer, så vidnerne fik et vederlag for deltagelsen. Desuden udbetaltes et beløb for transporten.

Agnes og Søren Hansen afgav forklaring om deres søns leg med tændstikker, og det var vigtigt for dem, at dommeren forstod, at drengen på ingen måde plejede at interessere sig for tændstikker og ild. Han var ikke en kommende pyroman, som folk i Herstedvester skulle være nervøse for.

Derefter vidnede musiker Jakob Hansen og fodermester Jens Peter Petersen, der havde medtaget sin søn William (f. 1910). Dommeren forhørte drengen, hvis svar ganske stemte overens med, hvad de andre hidtil havde fortalt i retten. Branden skyldtes hans kammerat Gerners leg med tændstikker. Birkelunds 16-årige tjenestepige Mette Jensen gentog sin forklaring fra politiforhøret i Herstedvester. Det næste vidne var Søren Emil Larsen, der boede i et hus, der blev betegnet som Søren Hansens hus. Han var på arbejde i Herstedøster, da han blev opmærksom på branden, og cyklede straks hjem. Han kunne således ikke ved egne iagttagelser meddele noget om ildens opståen, men tilsluttede sig de øvriges forklaring. Til stede i retten var desuden forpagter Gustav Adolf Søndergaard, Langagergård, mælkeforpagter Morten Peter Oscar Petersen og menig i Husarregimentet Christen Alfred Christensen. Dommeren fik som afslutning protokolført, at alle i byen havde vist "en i høj grad påskønnelsesværdig optræden".

Både Roskilde Dagblad og Roskilde Tidende vurderede skaderne til 75.000 kr. De skadelidte havde bygningerne forsikret hos Landbygningernes almindelige Brandforsikring og løsøre i Holbækkassen. Begge aviser mente, at man var ret lavt forsikret i Herstedvester. Søren Hansen var forsikret for 15.000 kr., Jakob Hansen for 4.300 kr. og løsøre for 6.000 kr. Jens Peter Petersen havde forsikret sit indbo for 1.000 kr.

Det er ganske vist

Tiden gik, men branden i 1916 blev ikke glemt. Ella Nielsen (f. 1902) har fortalt, at hun så Birkelunds bygninger, "Spillemandens Hus" og et hus ved siden af gården med en forretning brænde ned. Historien fortaltes videre i et par generationer, og den blev bedre og bedre. Man nøjedes ikke med at fortælle om en dreng med tændstikker i en lade. En gruppe drenge ville lave mad på bål inde i laden. De havde set, hvordan soldater fra sikringsstyrken lavede mad over åben ild. Man fortalte, at dommeren under forhøret i retten havde spurgt drengene, om de ikke forsøgte at slukke ilden. De svarede: "Vi tissede på kasserollen!" En anden version af historien var, at drengene i stedet for vand i kasserollen ville have deres "pis i kog". De kvikke svar på dommerens spørgsmål må være opstået i årenes løb. Forhørsprotokollerne fra 1916 beretter ikke om kvikke bemærkninger fra drengene, tværtimod. Agnes og Søren Hansen fortalte, at sønnen Gerner var opskræmt efter al den tale, der havde været om branden, og han gav sig til at græde, især når fremmede sagde, at han havde tændt ilden. Og mon nogen har lyst til at tisse på flammer, der stikker op imod en og udsender kraftig varme? Men det lyder sjovt. Branden i 1916 var en alvorlig sag, men som årene gik, fik historien sit eget liv ved at gå rundt i landsbyen.

Spør efter branden mange år senere

De bygninger, som flammerne tog i 1916, blev genopbygget for boligernes vedkommende. Fodermester Jens Peter Petersen, der var genbo til Birkelund, fik et hus bygget, da branderstatningen blev udbetalt. Beboerne i Herstedvester var ikke forsikret for store summer, men man har nok ved fælles, lokale løsninger fået det til at løbe rundt. Nye bygninger, til- og ombygninger afløste i de kommende år hinanden på samme sted, og senest flyttede Bent Lund med familie i 1990 ind i et hus på den grund, hvor Jens Peter Petersens hus brændte i 1916. Det er Herstedvesterstræde 21 (Matr.nr 37b). Bent Lund skulle lægge nyt gulv før indflytningen, så de gamle gulvbrædder blev taget op, og da så han, at Jens Peter Petersen ikke havde fjernet en forbrændt træstub fra branden, men bare støbt rundt om den ved genopbygningen af det nye hus. Den blev efterfølgende fjernet efter de mange år under de gamle gulvbrædder, og gulvet blev renoveret forskriftsmæssigt.

Den nye gård Birkelund

En lovende arkitekt og en dygtig tømrer

Når Birkelunds gule gårdbygninger ligger, hvor de gør i dag, skyldes det branden i 1916. Dengang lå gården i Herstedvester, men da alt brændte undtagen stuehuset, valgte gårdejer Søren Hansen at lade sin gård genopføre ude på gårdens marker. Nu ligger gården mellem skolebygninger og boliger. I 1916 var der frit udsyn til alle sider.

Arkitekt Ivar Bentsen (f. 1876) og tømrer Niels Møller Hansen (f. 1885) kendte hinanden fra Ivar Bentsens første huse i Holbæk o. 1912. Bentsen havde nye ideer, og Møller Hansen lavede den kvalitet, som Bentsen efterspurgte, da han var medstifter af foreningen Bedre Byggeskik i 1915. Det blev de to, der fik opgaven med at udforme den nye gård Birkelund i 1916. Det skulle vise sig, at Ivar Bentsen og Niels Møller Hansen begge fik en fin karriere i deres fortsatte virke efter 1916.

Mens man byggede Birkelund, viste arkitekten sit engagement ved at tage ud til Herstedvester ca. hver 3. dag. Det sagde tømrermester Niels Møller Hansen til familien, når man spurgte til byggeriet. Hans søn, Helm Møller Hansen, fortæller, at hans far på en familietur til Holbæk udpegede de huse, som han havde været med til at lave efter Ivar Bentsens tegninger. Sønnen fortæller også, at hans far i 1916 tog til Herstedvester og forhandlede med gårdejer Søren Hansen om lønnen til ham og hans fem svende. De blev enige, og da de et par dage efter skulle i gang, havde Søren Hansen været i Roskilde Sparekasse, så han gav Niels Møller Hansen det fulde beløb straks, da de startede på arbejdet. I mange år efter sagde Niels Møller Hansen i familien: "Jeg har aldrig før haft så mange penge på mig!"

Niels Møller Hansen havde sit værksted på Fredensvej nr. 9 i Taastrup. Her lavede han bl.a. vinduerne til Taastrup Rådhus i 1936. Bygningen på Taastrup Hovedgade bliver nu brugt til bibliotek, men Møller Hansens vinduer holder stadig! Niels Møller Hansen var kendt for kvalitet. To andre tømrermestre gav deres bud på tømrerarbejdet på rådhuset. Niels Møller Hansen var den dyreste, men man valgte alligevel ham. Roskilde Dagblad skrev: "Rådhuset er en dejlig bygning, dyr....men man kan se, at de forskellige håndværkere har udført et godt håndværkerarbejde." (12/8-1937).

Arkitekt Ivar Bentsen var uddannet tømrer, blev derefter arkitekt og underviste på Vallekilde Højskole. Senere fik han sin egen bygmesterskole i Holbæk. Hans bror sagde, at han var for stor til en lille rede. Han tegnede boliger, skoler, fritidshjem, en kirke, et plejehjem og et elektricitetsværk og blev senere professor ved Kunstakademiet. Han holdt allerede i 1911 kurser ved de tekniske skolars bygningsundervisning

og var som underviser ivrig efter, at eleverne skulle ud og se og opmåle bygninger, så mange oplevede cykelture i Københavns omegn. De store villaer til kunstnere og folk, der havde råd til at betale, tegnede han en del af, men han var også optaget af at tegne små boliger til folk med jævne indtægter. Han sagde, at han gerne ville væk fra "størrelsesmusikken". Det var også arealmæssigt småt, men tegnet med stort engagement. Bakkehusene fra 1921 ligger på Hulgårdsvej og er små rækkehuse på beskedne grundarealer. Ivar Bentsen skrev om sine ideer: "Det er jo ikke, hvad man i almindelighed forstår ved en villa, men det er den rigtige løsning af det lille forstads-hus på smalle grunde ... det eneste "eget hus på en jord", der virkelig kan konkurrere med 2-3 værelses lejligheder i høje huse." Bakkehusene blev ikke populære arbejdsboliger, som det var meningen. De første beboere var funktionærer og akademikere, der gerne ville bo i utraditionelt byggeri. Mange arbejdere var konservative i deres boligønsker og syntes, at Bakkehusene mindede om husvildeboliger, og de ville hellere bo i lejligheder, som mod Bentsens forventninger stadig var billigere. I dag er Bakkehusene vurderet som bevaringsværdige, almene boliger, og de har stadig deres egen charme med grønmalede, småsprossede vinduer med en indramning af kantstillede teglsten.

Etagebyggeri tegnede Ivar Bentsen også en del af. Vi ser det ved Damhussøen, hvor Valby Langgade løber ud i Roskildevej. Husene blev kaldt Damhjørnet med tagudhænget til en benzintank. Nu er der et værksted. Bentsen ønskede, at mursten ikke kun skulle lægges oven på hinanden, men bidrage til variation for øjet. Derfor er der klinkeskifter omkring dørene, murstenene er gule, og tegltaget er rødt. Desuden fik disse lejligheder altaner indsat med rød brystning. Selv boede han de seneste år i en etageejendom på Kastelsvej, som han selv havde tegnet.

Ivar Bentsen fik sat meget byggeri i gang, men han fik også standset en plan om et byggeri, han var imod. Det var ellers en mægtig modspiller, han havde. Brygger Carl Jakobsen ville gerne fra Carlsberg på Valby Bakke nyde udsigten til talrige tårne med spir i København. Han savnede et tårn med spir på Vor Frue Kirke. Kirken lå i ruiner efter Københavns bombardement i 1807. Spiret var styrtet ned. Den nye kirke blev i klassicistisk stil tegnet af C.F. Hansen. Denne byggestil egnede sig ikke til et tårn med spir i Chr. 4.s stil. Carl Jakobsen havde pengene og indflydelsen, så datidens ministerium, som universitet og kirke hørte under, godkendte planerne. Ivar Bentsen argumenterede imod spiret. Carl Jakobsen erkendte, at spiret nok ikke blev bygget i hans levetid, når modstanden var så stor. Han båndlagde derfor en kapital til en mulig senere opførelse, så det sidste ord er måske ikke sagt i den sag. Pengene ligger klar.

Blågårds Plads ligger midt i den livligste del af København. Kai Nielsens granitskulpturer, som viser børn, der er i favnen på eller kravler på ryggen af voksne, er af Ivar Bentsen i 1916 sat i en arkitektonisk ramme, der skaber en pause i byens travlhed. Her er ro og plads til legende børn, da trafikken kun er på pladsens ene, korte side. De voksne fik med Blågårds Plads et sted til møder og arrangementer. Ivar Bentsen samarbejdede med flere kunstnere. Svend Rathsack lavede grønlandsfigurer til Christianshavns Torv i 1935, og Ivar Bentsen fik udformet soklerne til figurerne. Han viste sin evne til at løse meget forskellige opgaver. Rathsacks grønlandske fanger med kajak fik han modigt sat til vejrs på en sekskantet sokkel. Rathsacks store engel på

Langelinie fra 1928 er et minde for omkomne søfolk under 1. verdenskrig, heraf 667 danskere. Figuren står på et skrånende område ned mod vandet. Der var flere konkurrencer om udformningen af et fundament, indtil man valgte Bentsens forslag.

Man kan bedst bedømme Ivar Bentsens arbejde ved at gå rundt om hans værker. Det gælder alt lige fra hans fundament til englen på Langelinie til hans udformning af gården Birkelund i Albertslund. Da Ivar Bentsen af gårdejer Søren Hansen fik opgaven med at tegne den nye gård, havde han sine ideer om, hvordan det skulle gøres. Ivar Bentsen skrev og talte om sine tanker omkring de bygninger, han tegnede: "Bygningens naturlige placering, sluttethed om og udtryk for det liv, der skal leves og rummes i dem". Birkelund blev netop en gård af flotte bygninger med smukke linjer, højt vinkeltag, port og vinduespartier, og så kunne gårdens længer og lade med det forholdsvis nye byggemateriale, cement, grundmures og blive bredere, end man tidligere havde kunnet bygge. Ivar Bentsen har sikkert tegnet Birkelund med glæde. Han udfordredes af denne tanke: En gammel gård er brændt – en ny skal bygges, men i en nutidig udgave, som dog stadig skal huse landbrugsvirksomhed.

Man spørger, hvordan det gik til, at en arkitekt, der omtales fyldigt i danske leksika og var så højt respekteret i sin samtid, fik arbejdet med at lave tegninger til Agnes og Søren Hansens nye gård. Først må vi se på økonomien til at honorere en anerkendt arkitekt. Landmænd tjente mange penge under 1. verdenskrig, så længe man som neutralt land kunne handle med begge de stridende parter. Priserne steg i 1914-18. I 1914 kostede 1 æg 8 øre og 1 kg smør 230 øre. I 1918 var prisen på ægget 24 øre, og smørret kostede 320 øre. Dernæst må man anerkende Agnes og Søren Hansens krav til kvalitet, da de skulle have den nye gård bygget. De fik kvalitet og kunne betale for det.

Arkitekt Ivar Bentsen underviste jo på Vallekilde Højskoles håndværkerskole, og Søren Hansen har højst sandsynligt været på vinterkursus her, før han blev gårdejer. Ivar Bentsen holdt på vinterkurserne 1908-19 en foredragsrække om dansk bygningskunst. Agnes og Søren Hansen kan have været lydhøre gæster ved et foredrag, som Bentsen holdt flere steder i landet. I folketællingen fra 1930 er deres søn, Gerner, noteret som boende på Vallekilde Højskole. Han skulle på den højskole, hvor Ivar Bentsen havde inspireret hans far.

Agnes og Søren Hansen

I et ægteskab kan der være en lille magtkamp mellem mand og kone. Vi siger, at en af dem bestemmer, hvor skabet skal stå. Da den nye gårds bygninger skulle placeres på marken, var det ikke et spørgsmål om skabet, men Agnes og Søren var uenige om, hvor stuehuset skulle ligge. Tømrermester Niels Møller Hansen var tæt på dem, mens de planlagde byggeriets start. Han hørte ægtefællernes argumenter. Søren Hansen ønskede stuehuset liggende tilbagetrukket og møddingen ud mod vejen. Det var det almindelige på gårdene, at møddingen lå praktisk ved vejen, når der skulle køres gødning til markerne, og så kunne forbipasserende få et indtryk af, at det var

en stor gård med mange kreaturer. Agnes Hansen ville have stuehuset ud til Damgårdsvej (som lå sydligere end nu). "Og du ved jo, at det er mig, der har pengene", skal hun have sagt. Hun havde sin arv fra en stor gård i Ballerup. Dermed blev det afgjort, at stuehuset kom til at ligge ud til vejen. Her skal vi ikke udtale os om magtforhold mellem kønnene i 1916, men i Herstedvester blev kvinder omtalt med mandens navn. Agnes Hansen hørte sjældent sit fornavn, men hun hed "fru Søren Hansen". Omkring 1900 brugte man i byen mandens fornavn sammen med konens. Ellen (f. 1872) blev gift med Karl Petersen og hed herefter "Ellen Karls".

Agnes Hansen havde sit arbejde som mor for sine opvoksende børn og som gårdens madmor for de arbejdende folk. Hun var dog også engageret i andet end det daglige ligesom sin mand. Hun var medlem af menighedsrådet, og hun arrangerede sommerfest på gården efter opslag i de lokale forretninger. Det var et kup, da hun som formand for foredragsforeningen kunne byde skuespillerne Elith Foss og Palle Huld velkommen i Herstedvester. De havde på en motorcykel med sidevogn rejst bl.a. til Den persiske Golf i 1937, så mange foreninger rundt i landet bad dem komme og berette. De to var ikke kedelige at høre på, og de havde besøgt lande, som mange kun kendte fra bøger og blade.

Når man ser på Søren Hansens interesser, får man indtryk af en meget udadvendt mand: bestyrelsesposter i gardereforeningen og landbrugsfaglige foreninger samt medlemskab af Andreasordenen, en loge med høje etiske målsætninger. På de fotografier, vi har af ham, ser vi en rank mand med slipset bundet perfekt. Garderemblemet sidder i knaphullet. Han havde sans for at gøre ting ikke blot ordentligt, men markant. Ligesom Birkelunds bygninger er i dag.

Fra 1937 til 1943 var Søren Hansen medlem af sognerådet, valgt for Venstre. Sognerådsformand var gårdmanden på den store gård Albertslund, Chr. Jensen. I mange år havde de store gårdmænd været selvskrevne i Herstedernes ledelse. Søren Hansen fik en begyndende ændring at se. I sognerådet sad også i Søren Hansens periode folk med store indtægter, f.eks. gartner Baltzer Hansen, men nu så man flere blandt personalet ved fængslet få store stemmetal ved valg til sognerådet, og de var valgt for Socialdemokratiet. Det gjaldt værkmester Hans Nielsen, som blev valgt til sognerådet i 1937 sammen med Søren Hansen. Hans Nielsen blev senere sognerådsformand og sluttede karrieren med borgmestertitel i 1968.

Allerede på Søren Hansens første møde i det nyvalgte sogneråd 1937 så man tendensen til en ny politisk virkelighed. I en årrække var det Herstedernes gårdmænd, som helt selvfølgeligt blev sognerådsformænd. Det nye i 1937 var, at gårdejer Chr. Jensen (Albertslundgården) fik en modkandidat. Fængselsbetjent Dybdahl stillede også op. Første afstemning gav ikke flertal for nogen af dem. Der var 4 stemmer på hver. Anden afstemning gav samme resultat! Med sognerådets 9 medlemmer havde et af medlemmerne ikke stemt på nogen af de to kandidater. Det var nok det radikale medlem, der først i tredje afstemning besluttede sig for at vælge side, så gårdejer Chr. Jensen blev formand, og fængselsbetjent Dybdahl blev næstformand. Søren Hansen blev medlem af vejudvalget og udvalget for kommunale bygninger.

Ungdom fra landet ville til byen

Agnes og Søren Hansen voksede begge op på en gård og så deres fremtid i landbruget, da de giftede sig i 1911. Nogle år efter kunne de følge en debat, som viste, at nye generationer gjorde sig andre tanker om deres fremtid. Købstadsfeberen hærgede, sagde man. Når et ungt menneske havde opholdt sig i et bymiljø, var der ingen lyst til at vende tilbage til en landsby. De unge fandt livet på landet for primitivt og mente, at de havde fået sans for en kultur, som de ikke mødte, når de kom hjem til gårdene på juleferie. Landbrugets kulturelle værdier blev vist på dyrskuerne. Det store dyrskue på Bellahøj i 1938 fejrede 150-året for stavnsbåndets ophævelse, og det skulle give storbyens unge forståelse, ja, respekt for erhvervet og helst også lyst til at engagere sig.

Agnes og Søren Hansen var kede af debatten om modsætninger mellem land og by i 1946-48. Det særlige var, at de gjorde en indsats for, at der skulle komme et bedre forhold og en forståelse mellem befolkningsgrupperne. I 1948 blev Teknologisk Instituts Elevforsamling inviteret til sommerfest på Birkelund. Det var den del af ungdommen, som nok ville blive beskæftiget i et byerhverv. Kl. 11 ankom ca. 110 deltagere med sang og musik til gården. De blev modtaget af Agnes og Søren Hansen, som bød velkommen til Birkelund. Hr. Rudolf, leder af teknologerne, takkede rørt ægteparret for, at de velvilligt stillede deres hjem til disposition. Efter at selskabet havde beset den smukke og velholdte gård, samledes man i den dejlige have ved festligt pyntede frokostborde. Efterhånden begyndte regnen at sile ned, men også det havde man på Birkelund forudset. Man rykkede ind i stuerne og i den festligt pyntede lade. Sange forfattet til lejligheden blev sunget. I en tid, hvor der kunne være gnidninger mellem land og by, var det glædeligt og forfriskende at se den gensidige og hjertelige forståelse, der kom til udtryk ved denne fest. Kl. 16 drog deltagerne til Herstedvester Radiostation, hvor man fik en rundvisning. Så vendte de tilbage til gården, hvor der serveredes aftensmad. Man sluttede festen med bal i laden. Når vi kan fortælle om denne dag på Birkelund, skyldes det, at Agnes og Søren Hansens arrangement blev omtalt i Herstedernes Avis.

Herstedvester Kirkegård

Går man langsomt forbi gravstenene på Herstedvester Kirkegård og giver sig tid til at læse teksterne, ser man en sammenhæng. Nord for kirken finder vi grave for Langaerggård, Ro og Gl. Risbygård, og syd for kirken ligger gravsteder for Søndergård, Albertslund, Toftekær og Birkelund. De gårde, der lå nord for kirken, har også gravsteder nord for, og gårde, der lå syd for kirken, har tilsvarende gravsteder syd for kirkebygningen.

Agnes og Søren Hansens gravsted finder vi syd for kirken, ganske tæt på indgangen til våbenhuset. Et markant gravsted. En flot, monumental stele har Søren Hansen fået sat på sin kones grav efter hendes død i 1968. I 1973 blev hans eget navn også

sat på denne sten.

Erindringer om Birkelund

Børn fra sognet kom på gården i 1940'erne. Hartly Kristiansen skulle hente mælk i en spand, men da Søren Hansen ikke var færdig med malkningen, stod Hartly lidt og kiggede op i luften. Da Søren Hansen så en dreng stå og lave ingenting, gav han ham en greb og satte ham til at skovle lucerne ind i stalden fra en vogn. Hartly mindes det som hårdt arbejde.

Søren Hansen dyrkede kartofler. Nogle blev solgt til Statsfængslet i Vridsløselille, og han lagde vægt på at være blandt de første med nye kartofler. Børns feriedage i oktober blev engang med rette kaldt kartoffelferie. Bent Skovsbøll arbejdede på Birkelunds kartoffelmark sammen med sin storesøster. Da de var færdige og stod og ventede på deres løn, så de en vred Søren Hansen komme over gårdspladsen. Han havde besøg af et barnebarn, som under leg i laden var blevet oversmurt med olie. Nu skulle han i gang med rensningsarbejdet. Noget ophidset greb han efter penge i sin lomme, gav dem til Bents storesøster og sagde uvenligt: "Her! Så kan I selv fordele dem". Bent fortæller, at det ikke blev til hans fordel!

Født på Birkelund i 1928

Helga er Agnes og Søren Hansens barn nr. 5. Hun er født i 1928, gift Skovgaard og bor nu i Glostrup. Hun husker birketræerne omkring gården, som før lå frit på sine marker. Hun siger, at der er for lidt luft omkring gården i dag: "Jeg savner det store område, vi havde. Vores hønsegård og vores jord gik lige op til Hjørnegårdens. Der havde vi et dige, hvor man kunne sætte sig og se solen gå ned i vest. Det var simpelthen så dejligt. Der var fredeligt og stille. Man kunne sidde der med sin mor eller far, og man kunne sidde der alene. Man kunne gå en tur ned ad markvejen uden at støde på huse eller mennesker. Nu er der så civiliseret."

Gården havde en forkarl, en fodermester og tre karle, som boede på gården. Der var både traktor og heste til arbejdet. Søren Hansen foretrak karle fra Jylland. De havde et godt ry, og det var ikke så nemt for dem at rejse hjem, så de blev mere bundet til stedet. Der var to piger beskæftiget, hvoraf Helga var den ene et halvt år. Pigerne boede på gården, for kost og logi var en del af deres løn. Nogle havde deres ting i en kommode, som de tog med, når de efter skiftedag 1. maj og 1. november skulle til en anden gård, hvis ikke de fik forlænget aftalen med den gårdejer, de var hos. I høsttiden kom der daglejere. Nogle fængselsbetjente tog også ekstraarbejde på gården i de perioder, hvor der var brug for mange hænder. Gårdens tjenestefolk havde ikke selv børn, men det havde fængselsbetjentene og daglejerne, og da de havde familien med, fik børnene på Birkelund legekammerater på den måde.

Fodermesteren var tidligt oppe, måske klokken halv fem, for der var mange køer, der skulle malkes. Kostalden lå i nordlængen, og der var et rum til malkemaskinen. Mæl-

ken skulle være klar til mælkemanden, som kom hver dag. Med de arbejdende folk på gården havde Agnes Hansen sin store opgave som madmoder. Hver dag skulle maden være færdig klokken tolv. Efter spisning holdt man et middagshvil, inden man gik til arbejdet igen. "Noget andet jeg husker", fortsætter Helga, "er et stort, langt egetræsbord. Der sad karl, piger, mor og far og spillede kort. Jeg sad imellem min mor og en anden. Det er et minde om tryghed og fællesskab, som jeg sætter stor pris på."

I Helgas barndom kom der handlende ind på gårdspladsen. Det var rart, at bageren kom om søndagen, for så fik børnene lov til at vælge kage til eftermiddagskaffen. En fiskehandler havde sine faste ture rundt i Herstedvester. Når uldkræmmeren kom, blev der købt lunt undertøj med lodden vrang. Børstenbindere solgte koste, som der altid var brug for på en gård. Branden på gården i 1916 talte hendes forældre sjældent om, siger Helga, men når en skærsliber kom forbi og måske gerne ville overnatte, fik han lov, dog skulle han aflevere sine tændstikker først!

Da Helga og hendes mand, Poul Skovgaard, flyttede til Glostrup, kørte hun af og til på cykel til Birkelund for at se gården og plukke nogle æbler eller violer. Hun vidste jo, hvor de var, og følte, at det var hendes, for hun havde jo boet der. Helgas svigerinde boede på Søndergården, men kan slet ikke finde rundt i området efter alle forandringerne. Helga har samme følelse: "Jeg synes, det er blevet for tæt og anmasende omkring gården." Ellers er hun glad for, at bygningerne er bevaret og er blevet velegnede til udstillinger og arrangementer.

Jord fra Birkelund til forvaringsanstalten

I 1930 indførte man begrebet forvaring i straffeloven. Derfor byggede man forvaringsanstalter. I Herstedvester købte staten i 1935 jord fra Birkelund over for fængslet, da anstalten i begyndelsen hørte under fængslets administration. I starten var navnet Psykopatforvaringen ved Herstedvester, men da de indsatte har mange andre kendetegn end denne psykiske egenskab, har man nu valgt navnet Anstalten ved Herstedvester.

Tømmerhandler forsøgte at drive gården

I 1960 solgte Søren Hansen sin gård til direktør Egon H. Nielsen, Valby. Agnes og Søren Hansen havde alderen til at nyde deres otium. De så sig om efter et hus og fandt et, de blev tilfreds med på Kastanie Allé.

Direktør Egon H. Nielsen arbejdede målrettet på at gøre Birkelund til en slags lystgård, så han kunne glæde sig over at have gården samtidig med sin virksomhed. Der blev lagt radiatorvarme i stuehuset, og to mindre stuer blev slået sammen. Gården blev overtaget uden besætning, men med jord, bygninger, maskiner og redskaber. Han ansatte straks en bestyrer og købte sortbrogede køer, som skulle give liv på går-

den som landbrugsejendom. Det viste sig efterhånden at blive vanskeligt for Nielsen at realisere sin drøm om at eje en gård med kreaturer. Det var ikke længere rentabelt. Efter Søren Hansens salg af jord til Anstalten i Herstedvester var der ikke nok jord til at klare foder og udgifter til kreaturerne og løn til bestyreren.

Ny ejer solgte og købte igen

I 1969 solgte Egon H. Nielsen Birkelund (matr.nr. 12a) til tre boligselskaber (Arbejdernes Andelsboligselskab, Herstedernes Kommunes Boligselskab og Vridsløselille Andelsboligforening). Der skulle bygges boliger, men året efter solgte boligselskaberne Birkelund igen – til den tidligere ejer, Egon H. Nielsen! I 1970 blev boligselskaberne bremset af en overophedning af betonkanonerne og gravemaskinerne. Det gik for stærkt. Der blev indført kreditrationering. Mindre byggevirkksomheder måtte afskedige medarbejdere. Man hørte om byggekrak. Ville Herstedernes Kommune, kommunalbestyrelsen, sikre sig jorderne alligevel? Det blev en kamp med tiden, for ejendomspriserne løb i vejret.

Skal - skal ikke købe Birkelund

Birkelunds jorder blev købt af Herstedernes Kommune, men det var ikke en af de sager, som gik glat igennem kommunalbestyrelsen. I økonomiudvalgets protokol blev det noteret d. 17/12 1970: "Fortsat drøftelse vedr. køb af Birkelunds jorder.....Det indstilles til kommunalbestyrelsen, at kommunen erhverver Birkelund til en samlet pris for 11.186.584 kr." Kommunalbestyrelsen tog stilling på et lukket møde d. 22/12 1970: "For indstillingen stemte 12. Imod stemte 4. Der udarbejdes materiale for de fremtidige indtægter og udgifter ved boligbebyggelse på Birkelunds jorder." Havde kommunen gjort det rigtige?

"Sælg Birkelund igen" kunne man d. 6/2 1971 læse som overskrift i Roskilde Dagblad. I kommunalbestyrelsen kom forskellene på partierne tydeligt frem. De konservative ønskede, at kommunen solgte jord til parcelhuse, så kommunens penge ved købet kom ind igen. De radikale sagde, at kommunen ikke var en forretning, der handlede med ejendomme, eller en aktieselskabsbestyrelse, der kun skulle skaffe overskud til aktionærerne. Socialistisk Folkepartis medlemmer mente heller ikke, at kommunen skulle deltage i jordspekulation og hjemtage fortjenester i en tid med stigende priser. De konservative stillede deres forslag om udstykning (parcelhuse) til afstemning i kommunalbestyrelsen. Forslaget fik kun 5 stemmer - De konservative og Upolitisk Liste.

Ejeren af Birkelund gjorde gode forretninger

Direktør Egon H. Nielsen fik ikke succes med landbruget på Birkelund, men han forlod ikke gården med tomme lommer. Han vidste, hvordan han kunne vende noget

umuligt – at drive landbrug på Birkelund – til en god forretning. Han købte flere grunde i området omkring Birkelund. I 1963 købte han sammen med landsretssagfører K.D. Nyegaard matr.nr. 13a, og i 1970 købte han så Nyegaards andel og blev selv eneejer. Samme år købte han matr.nr. 11f af tre boligselskaber. Han havde dermed sikret sig nogle af de grunde, hvor der snart skulle bygges boliger.

Egon H. Nielsen fik økonomi til at realisere sin drøm om at eje en rentabel gård, og den, han købte, var noget større end Birkelund. Han købte proprietærgården Lindholt, Skamstrup Sogn, Mørkøv. Gården bestod af 9 matrikler og kostede 1,5 mio. kr. Gårdens kostald var få år før blevet udvidet til løsdrift med ca. 30 køer. Denne gård er stadig en stor jordbesidder i Skamstrup Sogn. Der er nu 12 matrikler, i alt 166 tdr. land. Da Nielsen købte Birkelund, havde denne gård kun 48 tdr. land. Tømmerhandleren fik endelig sin ønskede gård. Det gik bare ikke med Birkelund, men den gav ham penge til at købe Lindholt.

To mænd med modsatte ambitioner

Proprietærgården Lindholt pr. Mørkøv har haft to ejere, som på forskellige tidspunkter havde en gård i nuværende Albertslund Kommune. Den ene ejede Holsbjerggård i 1920 og den anden Birkelund i 1960. Den ene ville være tømmerhandler og solgte sin gård, Lindholt. Den anden forlod sin tømmerhandel for at blive landmand og købte Lindholt.

Lindholts ejer i 1920 hed Bendt Bendtsen, og han ville væk fra landbruget og startede træhandel i Tyskland. Derfor solgte han gården Lindholt og anbragte noget af fortjenesten i Holsbjerggård, der lå i Egelundparken. Da landbrug ikke interesserede ham, forsømte han denne gård, som blev solgt ved tvangsauktion i 1922.

Egon H. Nielsen havde i 1960 en tømmerhandel i Valby, men ville hellere eje en gård og købte Birkelund, som han solgte, og købte Lindholt - den samme gård, som Bendtsen havde solgt for at blive træhandler. Havde Bendtsen og Nielsen været samtidige, kunne de have lavet en ombygning af trælasthandel og gård. Bendtsen og Nielsen var to skæbner med forskellige, modsatte mål, som de begge nåede. Bendtsen fortsatte træhandelen i Tyskland i en del år, og Nielsen var gårdejer på Lindholt indtil 1980.

Kommunens planer

I 1970-71 søgte kommunen at planlægge udviklingen af det område, hvor Birkelund ligger. Nu er Søndergården og Damgården væk. Vi kan stå ved Birkelund og dreje os rundt med blik til syd, vest, nord og øst. Her kom boliger, skoler og naturpark, men det var ikke så nemt for kommunen som ved planlægning af Albertslund Syd. Der blev lavet mange skitser til dispositionsplaner. Et forslag var boliger i 13 etager, og et andet forslag var et seminarium til uddannelse af lærere og pædagoger. Løsningen

blev et kompromis med et begrænset antal boliger (Topperne), en park (Birkelundparken) og to skoler (Birkelund- og Holsbjergskolen, nu slået sammen til Herstedvester Skole).

I 1973 flyttede kommunes gartnerafdeling fra Hjørnegården til Birkelund. Hjørnegården blev kommunal rideskole. Birkelunds stuehus blev lejet ud til 6-7 unge, men det tiltrak andre, så der var flere unge mennesker end de 10, man havde sat som maksimum. Et bestyrerpar, Jenny og Ole Samuelsen, flyttede ind i den østlige længe, og de så, at kollektivet i stuehuset var en dårlig idé, så kommunen bad de unge flytte.

Man har set luftige planer med Birkelunds gårdbygninger. I 1989 lavede Skolen for Boligindretning tegninger til en kostskole med elevværelser, spisestue, opholdsstue, køkken, vaskeri og lederbolig i gårdens længer. Stuehuset skulle rumme fire klasseværelser, lærerværelse og kontor. Det forblev planer.

Stuehuset blev renoveret indvendigt, så det kunne bruges til undervisning af kommunens ansatte. I 1984 blev den vestlige længe renoveret, og kommunens gårdmænd fik lokaler her.

Birkelundparken

Fra Birkelunds stuehus havde man engang mod syd udsigt til gårdens kornmarker. Nu er her en park, Birkelundparken, og fra stuehuset kan man ikke se ret langt, for parkens træer og buske er vokset højt og tæt, siden man plantede dem i 1977. Landskabsarkitekt Ole Nørgaard lavede tegninger til en park med en række ovale landskabsrum omkranset af tæt birkeskov – selvfølgelig. Der blev plantet ca. 30.000 træer og buske, og fuglene har for alvor fundet levesteder, som de ikke havde, da der kun var marker. Her er dog ikke vild natur. Græsplænerne passes, så der kan laves bydelslege, og et omrejsende cirkus kan slå teltet op. Asfalterede stier fører gennem parken, og går man fra Birkelund mod syd, kommer man til det sted, hvor der lå en anden gård, Damgården. Bygningerne er væk, men der er stadig en lille sø, som er et minde om, hvorfor denne gård fik navnet Svinepyt.

Gården som kulturhus

En gård er mere end et stuehus

Albertslund Kunstforening blev stiftet i 1990 og benyttede sig af kommunens tilladelse til at låne stuehuset på Birkelund. De små og lyse stuer egner sig til kunstudstillinger. Skal man til andre kunstudstillinger i København eller Nordsjælland, kræver det lidt planlægning med transport, tog eller bil. Birkelund kan man besøge en dag, hvor man alligevel er ude på en lille tur. Man kan bare komme forbi. Bilen kan parkeres ved gården med indkørsel fra Damgårdsvej, eller man kan med fordel følge stisystemet cyklende eller gående både fra øst og vest i kommunen. Her kan vi let vende tilbage for at gentage synet af kunstværkerne eller se på det, man ikke fik med ved det første besøg.

Savner man en rigtig bondegård i Albertslund, kan man gå til Gl. Vridsløse, hvor Toftegården (Dyregården) dufter af hø og halm. Flere gårde i Albertslund er revet ned (Damgården og Holsbjerggård), eller også er kun stuehuset bevaret. Sådan ser vi Toftekærgård, hvor Billedskolen og Lokalhistorisk Samling har fået lokaler, og i Langaergårds stuehus er foreninger flyttet ind. Fra disse stuehuse kigger man forgæves efter gårdenes staldbygning, længer og lade. Birkelund var ved årtusindskiftet på vej til samme situation. Stuehuset var sat i stand til udstillinger og møder, men tænk, hvis man kunne bruge hele gården i stedet for at se på, at længerne og laden skulle falde for tidens tand. En gruppe borgere havde en vision: Birkelundgård som kulturhus med stuehus, have, længer, gårdsplads og lade.

En – to – tre – hundrede

Hele gården Birkelund som ramme om kulturliv - det var en idé, der startede med én person, der selv havde udstillet sine malerier i stuehuset, nemlig kunstneren fra Herstedøster, Billy Sjur Ohlsen. I forbindelse med en udstilling snakkede han med Susanne Storm Lind (medlem af kommunalbestyrelsen, Socialdemokratiet): Hvorfor skulle Birkelund kun bruges til udstillinger 4-5 gange om året og til kommunale kurser og møder? Alt blev afholdt i stuehuset, som var pænt restaureret, men skulle resten af den smukke gård bare ligge og forfalde, når den kunne bruges til meget mere?

Susanne Storm Lind skrev et læserbrev til Albertslund Posten for at skabe interesse for sagen, men hun sad ikke og ventede på, at tilhængere skulle komme til hende. Hun fik dannet en initiativgruppe med Billy Sjur Ohlsen og Aase Møller, som mødtes med lokalredaktør Jørgen Brieghel, og det kom der en artikel ud af i Albertslund Posten i april 2009. Så kontaktede hun 9 personer, som hun kendte for deres engagement i Albertslunds forskellige foreninger. De mødtes første gang på gårdspladsen d. 14. maj 2009. Der blev så dannet en støtteforening: Birkelundgårds Venner. Man var på vej mod at få anerkendt en ny forening i Albertslund.

Birkelundgårds Venner afholdt stiftende generalforsamling for foreningen Kulturhuset Birkelundgaard mandag d. 24. august 2009. Her mødte ca. 100 interesserede albertslundere op for at høre om og eventuelt engagere sig i den nye forening. Susanne Storm Lind blev helt naturligt foreningens første formand. Hun brugte alle de kontakter, som en lokalpolitiker har. Det var en fordel, da denne forening skulle løbes i gang. På længere sigt kunne det blive et problem, at foreningen skulle have bevillinger fra kommunen, når foreningens formand havde sæde i kommunalbestyrelsen og endda i kulturudvalget. Hun ville blive sat uden for kulturudvalgets dør som inhabil. Det var en gevinst at have en politiker som igangsætter, men klogt så hurtigt som muligt at lade andre overtage ledende poster i foreningen. Den strategi fulgte Susanne Storm Lind.

Foreningen Kulturhuset Birkelundgaard

Mange ved, hvad det kræver at starte en forening med vedtægter og diverse aftaler. Det særlige ved foreningen Kulturhuset Birkelundgaard var, at foreningen tog ansvar for gården Birkelund og fik en låneaftale med kommunen, så man ubegrænset kunne sætte aktiviteter i gang. Foran denne forenings medlemmer lå et hårdt arbejde med at gøre gårdens lade til et godt sted for foreningens arrangementer. Den havde i årevis været brugt som kommunal oplagsplads, så et større oprydnings- og istandsættelsesarbejde var nødvendigt.

Siden stiftelsen af foreningen har man fået over 500 medlemmer. På Birkelund er der nu en broget buket af arrangementer og desuden mulighed for at finde sammen med andre for at dyrke en særlig interesse: foto, litteratur og patchwork, og flere grupper vil sikkert komme til. Foreningen Kulturhuset Birkelundgaard blev dannet for at bevare og vedligeholde gården Birkelund som et kulturelt samlingssted med varierede arrangementer for borgerne i Albertslund. Og så ligger Birkelund centralt i kommunen.

"Nye projekter skal gro nedefra" er et fortærsket slogan, men i Albertslund ser det ud til at ske netop på denne måde. I hvert fald er det den gode historie om Foreningen Kulturhuset Birkelund. En lille kreds af borgere tager initiativ, danner "Birkelundgårds Venner", der går videre som "Foreningen Kulturhuset Birkelundgaard" og får en låneaftale, som udløber i 2015, men forlænges til 2020. Et kulturhus kom nedefra op til overfladen til glæde for albertslunderne.

I Albertslund Posten kunne man (juni 2013) læse om, hvordan det gik med foreningen:

"Fuld damp på Birkelundgaard-entusiasterne.

Kunne de magte det? Ville det blive for meget? Gad folk komme? Skeptikerne stillede spørgsmålene. Men de blev gjort til skamme. Forårssæsonen i foreningen Kulturhuset Birkelundgaard har uden tvivl været den travleste og mest arbejdskrævende i foreningens korte historie. Men arrangementerne var store succeser. Der kom man-

ge gæster. Og de var glade!”

Foreningen på gården Birkelund

Fra 2009 til 2016 har foreningen Kulturhuset Birkelundgaard fået etableret et sted for kulturlivet, men der skal meget mere til end at lave program for foredrag og koncerter. Hvert arrangement kræver planlægning og samarbejde mellem flere. Siden starten har foreningen anskaffet: 2 stk. gasgrill, 1 fryser, 4 varmekanoner, 1000 champagneglas, 10 lamper til belysning i længen, 6 scenebelysningslamper, 3 telte til servering, 1 projektor, PC, lydanlæg og filmskærm, 60 klapstole, 25 borde, 1 industri-kaffemaskine, kaffekander og parasoller. En del har man skaffet ved donationer, og listen er slet ikke komplet og vil aldrig blive det, for små og store praktiske ting vil der hele tiden blive brug for. Det særlige er, at foreningen er godt organiseret. Opgaver uddelegeres. Umiddelbart efter hvert arrangement bliver der ryddet op og gjort rent. Hjælpegruppens medlemmer melder sig til at ordne det praktiske, men ikke alle behøver at stille op hver gang. Man slider ikke på medlemmers vilje til at hjælpe. Man er med, når man kan. Digteren Piet Hein sagde: Det, der slider, er det, man ikke gider.

Foreningen åbner sig ud mod alle i Albertslund. Her er et sted, som er stort nok til at rumme forskellige aktiviteter samtidig. Hjemmesiden informerer, plakater inviterer, Facebook har kommentarer og Albertslund Posten omtaler, hvad foreningen kan byde på. Birkelunds bygninger rummer flere muligheder, så der bliver noget for mange borgere med forskellige interesser. Det er baggrunden for, at kommunen nu støtter arrangementer og renovering af bygninger. To nytårskoncerter er afholdt i Albertslunds musikteater uden kommunalt tilskud. Sådan giver man noget tilbage til byen.

I juni 2011 havde man det hidtil største arrangement på gården. En udendørs opera-koncert med professionelle sangere kræver flere penge, end en forening har. Kommunen støttede med 35.000 kr. Det var prisen på leje af den scene, som var nødvendig. Resten af et budget på 115.000 kr. sørgede foreningen for ved et samarbejde med Albertslund Bibliotek, egen finansiering og ved betalende publikum. I 2015 gav kommunens kulturudvalg igen en bevilling til opera på Birkelund, men denne gang kun 15.000 kr. Leje af en halv scene? Er der et perspektiv her? Kommunen ventede med at hjælpe, indtil initiativtagerne havde vist deres duelighed. Så støttede man deres store opera-arrangement med et flot beløb, men nu er foreningen kommet godt i gang, så kommunen kan trække sig lidt tilbage? Medlemmerne må give mere for at få fornøjelsen? Måske, men der er derimod intet, der tyder på, at kommunen sparer på selve stedet, gården som kulturhus. Det viser det følgende.

Albertslund får istandsat bevaringsværdige bygninger fra 1916, gården Birkelund. Der skal publikum til og sympati med stedet, bygninger og de omgivelser, som gården har. I kulturforeningen kalder man det følelsen af ”ejerskab”. Vi får en kommunal udviklingsplan for Birkelund som kulturhus. Kommunen har afsat 2 mio. kr. til fysiske forbedringer i hvert af årene 2015 og 2016.

Birkelund fylder 100 år

Varierede arrangementer på forskellige tidspunkter gør, at foreningen Kulturhuset Birkelundgaard har fået succes. Man tilbyder f.eks. ofte arrangementer søndag eftermiddag kl. 14-16. Der har været søndage med jazz og irsk folkemusik, og i september 2012 havde man "Albertslund Musik- og Dansefestival" en søndag både formiddag og eftermiddag. I løbet af dagen kunne man opleve grupper fra Albertslund:

Nordisk Folkedans: Gamle Danses Værn, Østeuropæisk folkedans: Crihalma, Line-dans : Albertslund Line-dansere og AIF-senioridræt, Squaredance: Linie B Dancers, Zumbadans: AIF- gymnastik (børnehold), Bakkens Horn (hornmusik), Galgebakkekoret (nyere sange), A-town Gospel (gospel), Albertslund Visevenner (fællessang), Albertslundkoret, Nielsen Swingtime (jazz), Øvelokaleforeningen på Forbrændingen (rock), Wooden Birds.

Der er liv i den gamle gård. Et af kulturforeningens arrangementer skulle holdes udendørs. Vejret var uvenligt den dag, så man rykkede ind i laden, men her var temmelig koldt. Folk fra Albertslund Kriseberedskab er til stede ved foreningens større arrangementer, så de blev populære, da de hentede tæpper til publikum. Det varmer, når man hjælper hinanden. Nu har man planer om at gøre laden egnet for publikum hele året. Der skal isoleres, etableres energirigtig opvarmning, fornyes el-installationer og belysning. I 2016 er arbejdet afsluttet, og arrangementerne kan begynde i Birkelunds lade. Den 100-årige gård kan næppe få en bedre fødselsdagsgave.

Albertslund kommune er blevet hædret flere gange de seneste år: Nordisk Råds Natur- og Miljøpris (2007), Årets Musikskolekommune (2008), Dansk Energi ELFORSK - pris (2009), Danmarks bedste erhvervskommune (2008), Nordisk Energikommune (2011), Kommunernes Landsforenings Innovationspris (2014). Er turen kommet til en pris for kulturlivet? Kulturen har været der hele tiden, men med Birkelund har kommunen et flagskib, man lægger mærke til.

Dokumentation

Kronens fæstebønder

Commissionsnr. 9 og gård nr. 7. Numrene byttes senere om, så gården får nr. 9. Navnet bliver Bymosegård og senere Birkelund. Matr.nr. 12.

1693 Nillaus Andersen, ½ gård til Ole Christensen

1718 Olle Christensen, afstod gården pga. alderdom og svaghed. Htk. 9-4-0-0 fæste 6 rdl.

1718-20 Olle Andersen, Htk. 9-4-0-0. Commiss. nr. 9. Matr. nr. 7. Ole Andersen havde indtil 9/2 1718 været dragon i rytterkompagni. Afstår gården pga. armod.

1720-35 Leennart Andersen, Gentofte. Intet fæste, Htk. 9-4-0-0.

1735 -41 Anders Olsen, født på distriktet. Htk. 9-4-0-0. fæste 4 rdl.

1741-44 Gården tages ved dom fra Anders Olsen og overdrages Jens Nielsen Htk. 9-4-0-0 frit fæste.

1744-48 Jens Nielsen dømmes til at afgive gården til Rasmus Jensen Htk. 9-4-0-0. Frit fæste 29/10 1744.

1748-49 Rasmus Jensen afgiver ved dom gård nr. 9 til Niels Rasmussen. 30 Fag, slet stand, besætning ringe, frit fæste.

1749-50 Niels Rasmussen, ved dom frasat gård nr. 9 til Gudmand Bendsen, Htk. 9-4-0-0. 30 Fag, slet stand, besætning ringe, frit fæste.

1750-56 Gudmand Bendtsen, pga. afmagt afstås gård nr. 9 til Niels Albertsen, Htk. 9-4-0-0. 30 Fag, slet stand, besætning meget ringe, frit fæste.

1756-58 Peder Albertsen, Niels Albertsens bror. Htk. 9-4-0-0. 30 Fag, mådelig stand, besætning mådelig, indfæstning 8 rdl.

1758-69 Peder Christophersen, Htk. 9-4-0-0. 30 Fag, slet stand, besætning ringe, frit fæste.

Selvejere

1767 Peder Christophersen. Arvefæsteskode fra kong Christian 7. i anledning af

tronbestigelsen i 1766.

1771 Jørgen Rasmussen, selvejer

6/11 1808 Rasmus Jørgensen, Jørgen Rasmussens søn, f. 1777

9/1 1842 Jørgen Rasmussen, Rasmus Jørgensens søn

8/6 1870 Anders Rasmussen, Jørgen Rasmussens bror

21/8 1889 Bodil Rasmussen og kort tid efter hendes nevø, Rasmus Pedersen, søn af Peder Rasmussen, f. i Vridsløsemagle, d. 1911

17/12 1902 Jørgen Rasmus Lars Pedersen, Rasmus Pedersens søn, Langagergård

2/3 1910 Hans Larsen, Køge

21/12 1910 Søren Andreas Hansen, Ejby

22/3 1960 Egon H. Nielsen, Valby

3/3 1971 Albertslund Kommune

Folk på gården i 1787 (Folketælling)

Jørgen Rasmussen 49 år, selvejerbonde.

Bodil Hansdatter 48 år

Karen Jørgensdatter deres barn 18 år

Kirsten Jørgensdatter deres barn 12 år

Rasmus Jørgensen deres barn 10 år (kommende ejer af gården)

Hans Jørgensen deres barn 8 år

Ole Hansen tjenestekarl 21 år

Jacob Hansen tjenestekarl 20 år

Folk på gården i 1906 (Folketælling)

Rasmus Pedersen f. 1843 gift partikulier, Bymosegård

Kirsten Pedersen f. 1846 gift husholderske

Jens Davidsen Jensen f. 1879 ugift gårdbestyrer

Marie Jensigne Frederikke Hansen f. 1887 ugift tjenestepige

Julius Mathison f. 1873 ugift tjenestekarl

Peter Jørgen Petersen f. 1891 ugift tjenestedreng

Folk på gården i 1930 (Folketælling)

Søren Andreas Hansen f. 1886 i Ejby

Agnes Nielsmine Hansen f. 1887 i Ballerup

Gerner Andreas Just Hansen f. 1911 deres barn midlertidigt på Vallekilde Højskole

Johanne Magdalene Hansen f. 1914 deres barn
Henning Thomas Hansen f. 1919 deres barn
Klara Alvilda Hansen f. 1922 deres barn
Helga Hansen f. 1928 deres barn
Albert Vilhelm Hansen f. 1915 i Herstedøster medhjælper
Hans Peter Kristensen f. 1888 i Sønder Omme fodermester
Kai Frithiof Emanuel Hansen f. 1905 i København medhjælper

Skøde 1767

Skøde til Peder Christophersen på gård nr. 9. Indført i Skøde- og Fæsteprotokol:

"Skøde for Bonden Peder Christophersen udi Herstedvester Sogn og Bye under Kjøbenhavns Amt paa Gaard No 9, som tilforn matrikelnummer 1686 er No. 7 medkongelige underdanigste Resolution af 6. Mai 1766 ratificeret i Amt den 7. Martij 1767"
Berenthlou Bernstorff

Skøde 1889

Den barnløse ejer, Bodil Rasmussen, får bl.a. følgende indført i skødets ønsker:

"Det er en Selvfølge, at min Universalarving skal besørge min Begravelse, hvilken skal være hæderlig og anstændig efter Egnens Skik og Brug, og navnlig de Begravelser, jeg har besørget efter mine Brødre Jørgen og Anders Rasmussen. Skulde min ovennævnte Universalarving være død før jeg, da skal hans Søn, Jørgen Rasmussen, i fald han da er i Live, være berettiget til paa Stedet at indtræde som min Universalarving i alle Rettigh. og Forpl. efter dette Testam., dog skal han foruden at udrede fornævnte Legater endvidere udbetale til sin Søskende til lige Deling mellem dem Summa 6.000 Kr. Er nogen af disse Søskende døde før jeg, men har efterladt sig Børn eller Livsarvinger, træde disse i den afdødes Sted og tage dennes Lod til Deling mellem dem efter Lovens Regler"

Skøde 1902

Skøde fra Rasmus Pedersen til sønnen Jørgen Rasmus Lars Pedersen d. 17/12 1902:

"Undertegnede Gaardejer Rasmus Pedersen af Herstedvester sælger og skøder herved til min Søn Gaardejer Jørgen Rasmus Lars Pedersen den mig Ifølge Adkomst tinglæst d. 21. August 1889 tilhørende Gaard Matr. Nr. 12 af Herstedvester By og Sogn af Hartkorn 9 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1½ Alb. Gammelskat 128 kr. 60 Øre med rette Tilligg. og Tilbehør, Jorder med paastaaende Bygninger med Jord, Mur og sømfaste Appert., Kakkellovne og Komfurer, indmurede Kjedler, Besætn. og Invent., Avls og Mejerired-

skaber, Maskiner, Hegn, Træer og Plantninger, Avl og Afgrøde, tærsket og utærsket Sæd, Foder, Hø, Halm og Gødning. Folkesenge m. Sengeklæder samt de nødv. Køkkenredsk. til Husholdningsbrug for Folkene paa Gaarden – og alt med de Rettigh., Byrder og Forpligtelser, hvormed jeg har ejet og besiddet samme.”

”Køberne skal svare Aftægt til sælger Rasmus Pedersen og hans Hustru Kirsten Larsdatter, saalænge nogen af dem er i Live.

- a. Fri Bolig i Gaardens Stuehus, hvilken Bolig skal bestaa af mindst 3 Værelser og Kjøkken samt øvrige Bekvemmeligh. – alt efter Aftægtsfolkernes eget Valg...
- b. Forsvarl. sund og god Kost og Forpl. p. selve Gaarden derunder Ildbrændsel og Belysn. samt Medicin, Pleje og Pasn. I Sygdomstilf. Aftægtsfolkene kan til enhver Tid selv bestemme, om de vil have Maden i tilberedt Stand bragt ind i deres Lejligh. ell. nyde den sammen med Aftægtsyderen eller dennes mulige Bestyrer paa Gaarden.
- c. Til Stadigh. at lade en af Gaardens Tjenestepiger gaa Aftægtsfolkene til Haande efter eget Ønske

Skøde 1910

Skøde fra Hans Larsen til Søren Hansen 21. dec. 1910:

”Gdr. Hans Larsen overdrager, sælger til Landmand Søren Andreas Hansen Mageskifteskøde tilh. Ejendommen matr.nr. 12 af Herstedvester og Matr.nr. 26 b af Vridsløselille af Hartkorn 9 Td 6 Skp 1 Fdk 1½ Album med de på Ejendommen værende Bygninger, disses mur- og nagelfaste Tilbehør, derunder Kakkelovne, Komfur, indmurede Kedler. Ejends. Besætning af Kreaturer, Avlsredskaber, Inventarium, Avl og Afgrøde af Hø, Halm og utærsket Sæd, Gødning og Produktbeholdning. 2 Faar, 1 So med Grise, 5 Fedesvin, Maskiner og Redskaber. 2 Karlesenge med Sengeklæder - alt, hvad der forefindes i Ejendommen, alene med undtagelse af Sælgers private Indbo, Køkkentøj, Tærskværk med Remme, Aksler og Lejer, 1 Halmryster, 1 Møllekværn med alt tilbehør, Motorhus og Petroleumsmotor med tilhørende Værktøj samt 1 Fedegris efter Sælgers eget Valg. Ret til at bo på Ejendommen sammen med Sælger har dog Køber indtil 1. Dec.” Købesum 64.500 kr. heraf løsøre 10.500 kr.(Uddrag)

Skøde 1960

Betinget skøde af 22/3 1960:

”Underskrevne gårdejer Søren A. Hansen, boende ”Birkelund”, Herstedvester, sælger, skøder og overdrager alene betinget af købesummens betaling – til medunderskrevne direktør Egon H. Nielsen, Kirkevænget 22, Valby, den mig ifølge adkomst af d. 21. december 1910 tilhørende landbrugsejendom - ”Birkelund” kaldet”
(Uddrag)

Skødet var ”betinget”, men køber opfyldte betingelserne og betalte som aftalt pri-

sen: 570.000 kr.

Skøde 1969

Skøde af 26/6 1969

Skøde til Arbejdernes Andelsboligselskab, Herstedernes Kommunes Boligselskab og Vridsløselille Andelsboligforening

Salgspris: 1.398.750 kr. Matr.nr. 13f også medregnet

Skøde 1970

Skøde af 20/5 1970

Skøde til Egon H. Nielsen

Salgspris: 912.000 kr.

Skøde 1971

Skøde af 3/3 1971

Skøde til Herstedernes Kommune, omfattende flere matrikler.

Salgspris: 11.186.000 kr.

Foreningen Kulturhuset Birkelundgaard

Foreningen stiftet d. 24. august 2009

Den første bestyrelse:

Susanne Storm Lind (formand)

Jørn Jensby (næstformand)

Aase Møller (sekretær)

Berit Johanneson (kasserer)

Birgit Larsen (bestyrelsesmedlem)

Steen Kirkegaard Eriksen (bestyrelsesmedlem)

René Nielsen (suppleant)

Glenn Molbech (suppleant)

Ansøgning d. 2. sept. 2009

Til Kulturforvaltningen, Albertslund Kommune

"Foreningen Kulturhuset Birkelundgaard ansøger hermed om tilladelse til at benytte nedenstående lokaler samt tilhørende udendørsarealer på Birkelundgaard. Som begrundelse herfor fremsender vi vores foreløbige ønsker og planer for stedet.

Stuehuset

Dette kunne bruges til udstillinger og arrangementer med følgende indhold bl.a.:

foredrag – bogcafe med oplæsninger – lokalhistoriske, tematiske, fotografiske og samleres udstillinger – udstilling med foredrag af kunstner – borgernes billeder, fotos – visesang – mødevirksomhed.

Sidelængen (de gamle gårdmandsrum)

Et oplagt og godt rum med tilhørende mindre lokaler, som alle kan bruges til det samme som ovennævnte – bare til mindre forsamlinger.

Den store lade

Dette store rustikke rum egner sig fortrinligt – i perioden forår, sommer og efterår – til jazzarrangementer – teaterforestillinger – kammermusik – komikaftener (lokale som udenbys) – stand up (amatører og professionelle) – musik & dans med unge ”på vej” inden for dans, sang og musik – udstillinger af større ting, fotografier, maleri, skulptur, installation – ”Hvad er det værd”- arrangementer.

Laden/rummet på 1. sal

Udstillinger over f.eks. 14 dage, lokalhistoriske, plancheudstillinger, aftenforedrag

Gårdspladsen og haven foran stuehuset

Pileflet (visningsarrangement) – jazz, folkemusik, kor m.m. sommerkoncerter – gastronomi (svampeaften med grill) – musikarrangementer bliver kun akustisk, men ikke elektrisk af hensyn til naboer.

Vi håber, der kan laves en god aftale mht. til brug af køkken- og toiletfaciliteter, da det er en forudsætning for afholdelse af arrangementer på gården. Hvordan mht. rengøring? Ligeledes håber vi på ”frigivelse” af laden til oprydning samt efterfølgende ad åre en mindre isolering/ renovering – med respekt for det flotte, rå rum – det te skulle gerne ske ved sponsorering/tilskud.

En fast kontakt mellem foreningen og forvaltningerne vil være et ønske.”

Kulturforeningen Birkelundgaard
(Uddrag)

Kilder:

- Bach, Kurt: "En pige fra Herstedvester". Lokalhistorisk Samling Albertslund
Bentsen, Ivar: Tegninger til gården Birkelund. 1916. Danmarks Kunstbibliotek
Berg, Ib H.: Interview m. Helga Skovgaard. Lokalhistorisk Samling Albertslund, 2013
Glamann, Kristof: "Øl og marmor". Gyldendal, 1996
Kristensen, Frits Beck: "P.L. Lassens betragtninger som landmand i Herstedvester". Lokalhistorisk Samling Albertslund, 1997
Nielsen, Hans Kristian: "Vridsløselille – min barndoms by". Eget forlag, 1992
Nielsen, Jørgen: "Der var engang en gård". Albertslund Lokalhistoriske Forening, 2012
Nielsen, Zakarias: "Minder og spredte Træk fra mit Liv". Nordisk Forlag, 1905
Olsen, Nina Dahlmann: "Arkitekten Ivar Bentsens unge år 1900-1920". Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, 1992
Olsen, Nina Dahlmann: "Arkitekten Ivar Bentsens Københavnerår 1920-1943". Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, 1995
Omskrevne tingbogsblade. Retten i Glostrup, 1927-1995. Rigsarkivet
Politiets Rejseprotokol. Bd. 9. Københavns Amts Søndre Birk (2). 1906-25. Rigsarkivet
Politiprotokol. Københavns Amt Søndre Birk (2). 1888-1919. B.1 – 23. Rigsarkivet
Sagliste. Københavns Amts Søndre Birk (2). 1888-1919: 1916-1919. Rigsarkivet
Thomsen, Mette: "Kunsten og folkehøjskolen". Gyldendal, 1982
Sørensen, Henning: "Albertslund i tusind år". Lokalhistorisk Samlings Venner, 2000

000A Omslag...

000B Bagside

000C

000D

000E

000F

000G

000H længen...

000I

000J

001 kort

002 Skøde g...

003 Beskåre...

004 Brogade...

005 Brogade...

006 B2823 G...

007 HV gade...

008 B2806 HV

009 B313 HV

010 B601 HV

011 B664

012 B2804 HV

013 B688 HV

014 Familie...

015 Sprøjte...

016 brandsp...

017 Brandvi...

018 Brandsp...

019 Brandsk...

020 S H Ejb...

021 Birkelu...

022 B14895

023 Anders ...

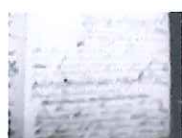
024 Anders ...

025 Sikring...

026 B859 ed

027 Politi ...

028 Gerner

029 Brændte...

030 Bent L...

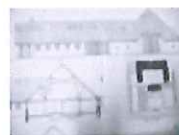
031 Bent Lu...

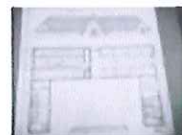
032 stuehus...

033 Ivar B ...

034

035 tag 013

036 gården ...

037 Niels M...

038 Portræt...

039 brev ...

040 Blågård...

041 Hjørnet

042 Bakkeh...

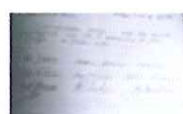
043 Langeli...

044 Christi...

045 B1102 s...

046 Sognerå...

047 I spise...

048

049 I køkke...

050 Agnes o...

051 I køkke...

052 Helga ...

053 1956 70...

054 Helga o...

055 kraner

056 Jul 1992

057 tre start

058 lysfest...

059 2009 ly...

060 Sommerf...

061 Opera b...

062 OPERA 0...

063 beskå...

064 2013 OP...

065 børnelo...

066 børnelo...

067 11021-x

068 kunsthå...

069 Jazz ba...

070 IMG_1185

071 græsk 2...

072 jane og...

073 Hvad er...

074 kunst 2...

075 kunst 2

076 skulptu...

077 på vej ...

078 Byttema...

079 Nauntofte

080 Engell ...

081 Hellebe...

082 Søren H...

083 Ib H. B...

084 IMG_7797

085 tæpper

086 patch

087 Loppema...

088 2014 In...

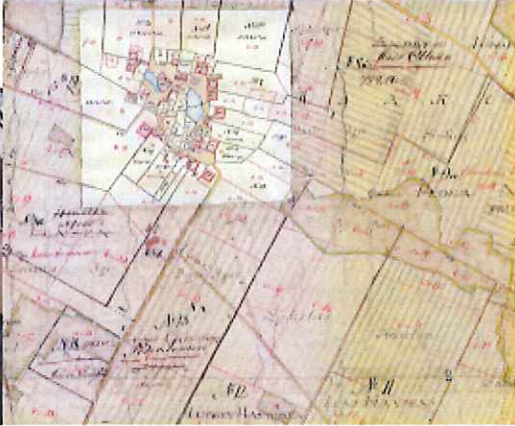
089 17731-x

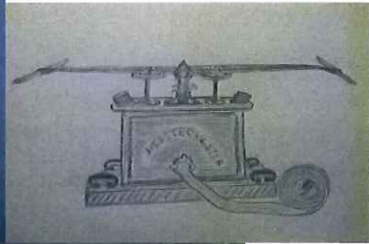

090 2007 In...

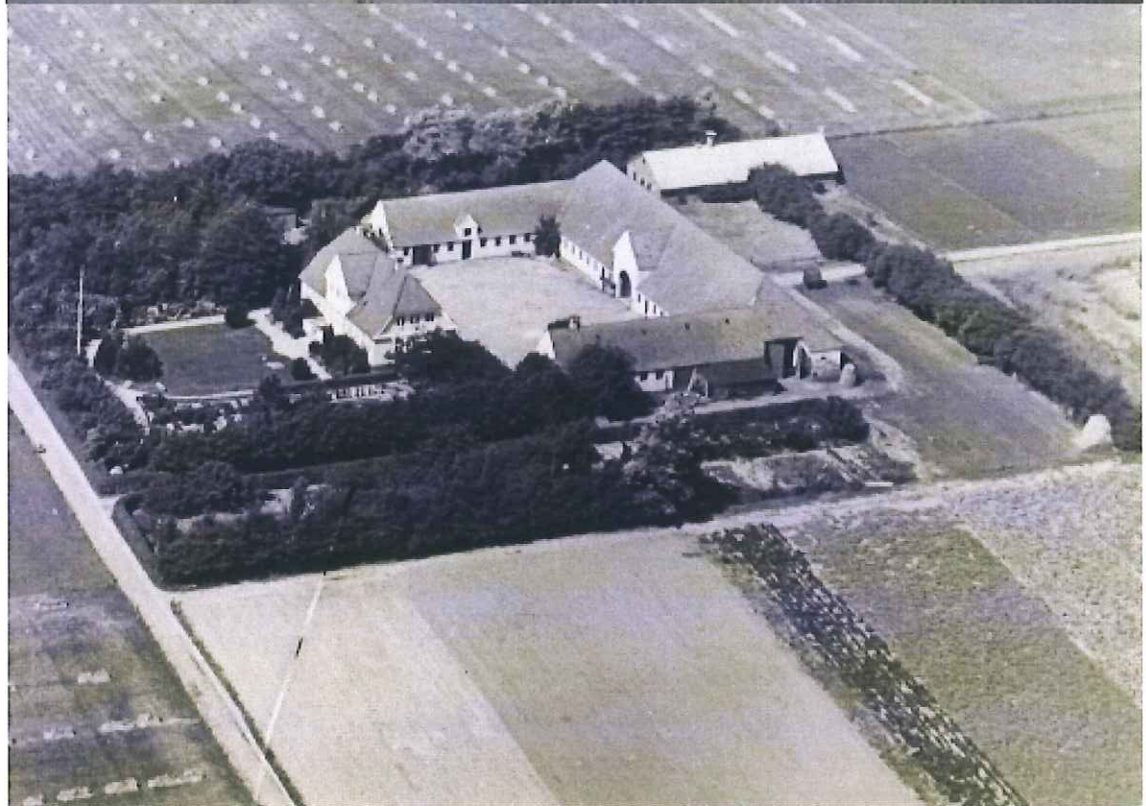
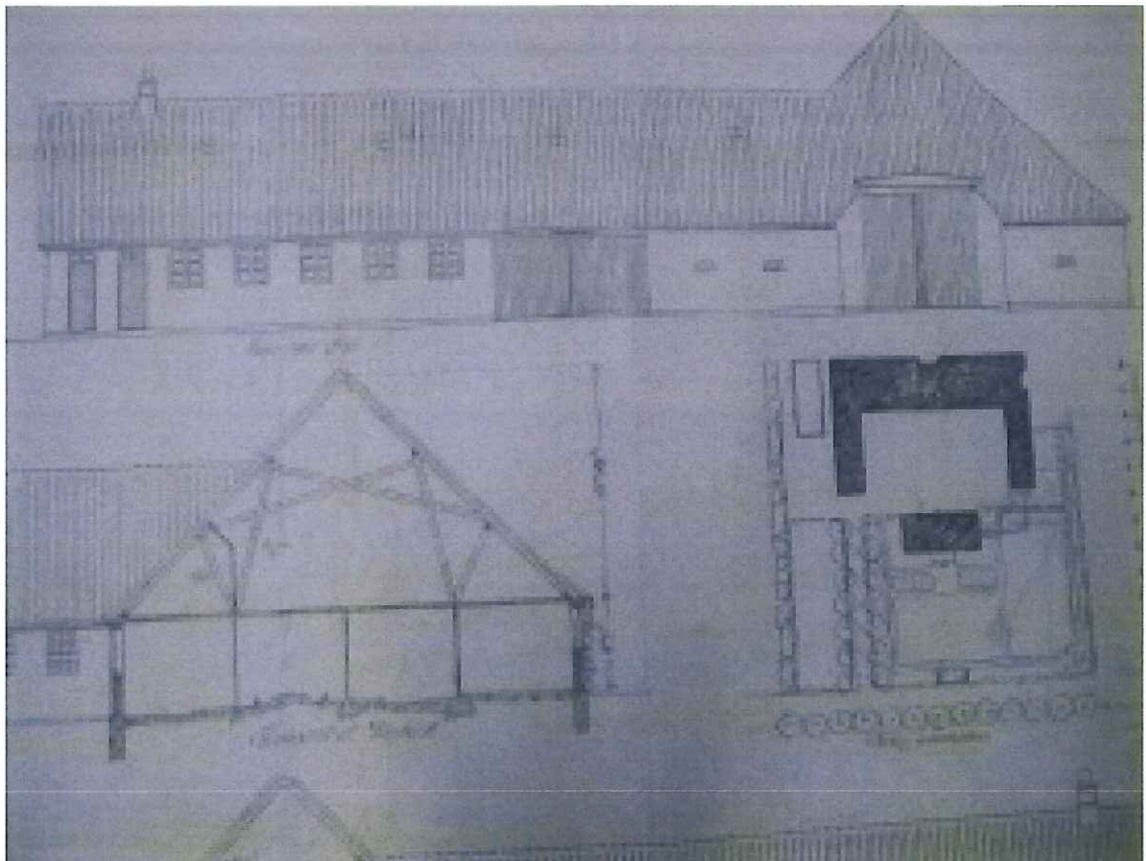

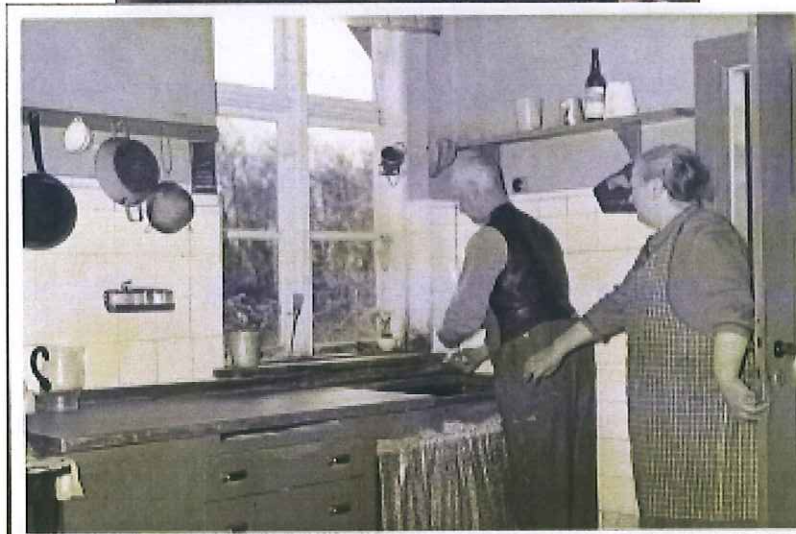
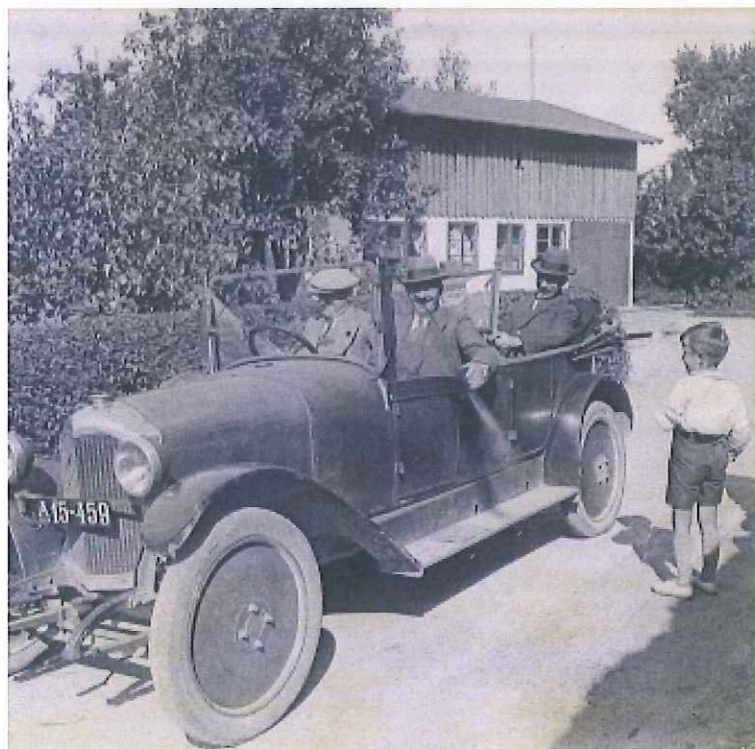
091 loppema...

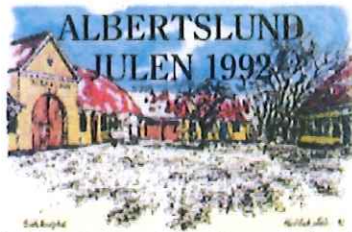
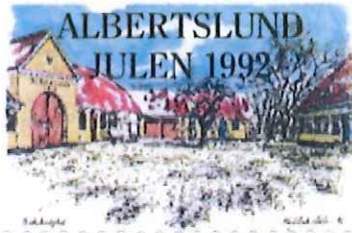
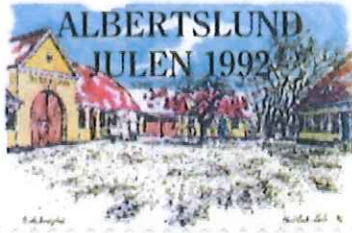

Grønt Regnskab overrækkes af borgmester Finn Aaberg til statsminister Poul Nyrup Rasmussen. Det skete på Birkelunds terrasse i 1997.

Borgmester Steen Christiansen taler som indledning til en festlig operakonzert i Birkelunds have. De medvirkende er Nordic Singers og Albertslundkoret.

ISBN 978-87-998152-0-3